

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Moravské národní písně ze sbírky Františka
Sušila a jejich uchopení současnými
hudebními interprety

Vypracovala: Petra Němečková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D., PhDr. Milan Pokorný, Ph.D.

České Budějovice 2015

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Milanu Pokornému, Ph.D. za cenné rady, připomínky a doporučení během vypracovávání a dokončení práce. Dále panu doc. PhDr. Danielu Bínovi, Ph.D. za pomoc při výběru tématu a uspořádání obsahové stránky práce, a také respondentům dotazníkového výzkumu, jmenovitě Karlu Holasovi, Jaroslavu Hutkovi, Jaroslavu Krčkovi, Petru M. Lutkovi, Michalu Miltákovi a Jitce Šuranské. Velmi si cením ochoty, spolupráce a věnovaného času všech výše jmenovaných.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 28. 3. 2015

.....
Petra Němečková

Anotace

Lidová či národní píseň je součástí národní historie i historie samotného českého jazyka – její zaznamenávání a následné zhudebňování ji udržuje stále v podvědomí, aby nebyla zapomenuta. Takové písně byly v době svého vzniku, v porovnání se současnou moderní hudební scénou, jedinečné, unikátní a sdílené celou společností.

Po úvodním přiblížení datace a kontextu sběratelů Sušilovy doby je přiblížena tvorba hudebníků pracujících na podkladě jeho sběrů v průsečíku doby od vydání sbírky až do poloviny 20. století. Hlavním předmětem zkoumání je názor současných hudebních interpretů, pracujících s národní písní, sesbíranou především F. Sušilem, na styl, smysl a účelnost propagace této tematiky.

Abstract

Folk or national song is an important part of history of each country and language as well. Its writing and recording is useful in way of keeping these songs in mind. Because these national parts of tradition should not be forgotten. In comparison to today modern society with the society living during ages when folk songs were forming we can see the difference in their social role and its uniqueness.

After introduction its dating and context of collectors of Sušil's time there will be mentioned musicians who were inspired by his collections. These are mentioned composers from the nineteenth until the twentieth century and their classical music. After that the main focus of the work will be oriented on contemporary music performers and their opinion on their creative approach, promotion and effect of propagation of their genre with folk roots.

Obsah

Úvod.....	7
1 František Sušil.....	8
1. 1 Život.....	8
1. 2 Počátky sběratelství	8
1. 3 Vznik a vydání Moravských národních písní	9
1. 4 Struktura sbírky Moravské národní písně s nápěvy do textu vřazenými	10
2 Sběratelé lidových písní „před a po Sušilovi“	12
2. 1 Moravští a slezští zástupci	12
2. 1. 1 František Bartoš [1837 – 1906]	12
2. 1. 2 Josef Černík	13
2. 2 Čeští zástupci	13
2. 2. 1 František Ladislav Čelakovský [1799 – 1852]	14
2. 2. 2 Karel Jaromír Erben [1811 – 1870]	15
2. 3 Sloveňští sběratelé	16
2. 3. 1 Jan Kollár [1793 – 1852]	16
3 Inspirace Moravskými národními písněmi v klasické - vážné hudbě.....	18
3. 1 Pavel Křížkovský [1820 – 1885]	18
3. 2 Bratři Javůrkové.....	19
3. 3 Antonín Dvořák [1841 – 1904].....	19
3. 4 Leoš Janáček [1854 – 1928]	20
3. 5 Vítězslav Novák [1870 – 1949].....	21
3. 6 Bohuslav Martinů [1890 – 1959].....	23
4 Lidová/národní píseň v rukou současných interpretů a ve variacích sběratelů	25
4. 1 Interpretační přístup.....	25
4. 2 Interpreti na současném hudebním poli	26
4. 3 Zakletá dcera/Vandrovali hudci.....	26
4. 6. 1 Současní interpreti	27
4. 6. 2 Sběratelské varianty <i>Zakleté dcery</i>	31
5 Z dotazníků interpretů lidové hudby.....	34
5. 1 Cesta a vztah k lidové písni	35
5. 2 František Sušil a další inspirační zdroje	36

5. 3 Výběr písně a její úpravy	38
5. 3. 1 Žánr – původní znění či přijatelná obměna	39
5. 3. 2 Text a melodie	40
5. 4 Otázka terminologie – píseň lidová či národní	42
5. 5 Současný posluchač a budoucnost lidové/národní písně	43
Závěr	45
Zdroje – knižní	47
Zdroje – elektronické	49
Seznam příloh	50

Úvod

Návštěva několika koncertů skupiny pracující s interpretací lidových písní mě přivedla k myšlence, jakou váhu taková hudba, česká či moravská, má dnes v nekonečném množství zahraničních písní. Stačí se rozhlédnout kolem sebe: ze všech stran nás obklopují především anglické texty, a to nejen v muzice. Stejně jako jde ve vývoji dopředu technika, umožňující produkovat a napodobovat nejrůznější zvuky, propojovat tradiční nástroje s novými přístroji, prochází přirozeným vývojem i volba a interpretace textu. Ve své práci se chci zaměřit především na zjištění, do jaké míry je aktualizována hudební tradice v Čechách, Slezsku, ale především na Moravě, kde působil sběratel národních písní František Sušil, který se stal inspirací pro mnoho hudebníků a skladatelů od 19. století dodnes.

Myslím si, že by jeho práce, stejně jako práce dalších sběratelů, neměla být zapomenuta nebo odsunuta do pozadí dnešní moderní hudbou, jejíž je předchůdkyní. Proto chci pracovat s touto tematikou a přiblížit práci současných interpretů, kteří v národních písních čerpají inspiraci, upravují jejich znění a dále je předávají posluchačům; nenapadají mě lepší slova, než že písně „udržují při životě“.

1 František Sušil

Sušilova sběratelská činnost je mnohými považována za průkopnickou. Odpovídajícími slovy se vyjádřil Vladimír Úlehla,¹ jenž řekl: „*Snaze Sušilově třeba rozumět jako čemusi, co dnešní inženýr nebo technický matematik by nazvali první přiblížení.*“ O této skutečnosti bychom neměli pochybovat, protože styl zápisu písní byl opravdu jedinečný, když sběratel propojil zápis textu písní společně s notami a melodií. Do té doby zapisovali sběratelé jen texty písní, Sušil však měl kvalitní hudební vzdělání a byl schopen zápisu obojího. To úměrně doplňovalo jeho nadání, odhodlání, cit a trpělivost pro celou věc.

1. 1 Život

František Sušil se narodil v Novém Rousínově u Slavkova v červnu roku 1804. Jen spolu s mladší sestrou, jelikož ostatní sourozenci v útlém věku zemřeli, vyrůstal ve zbožné a dosti zámožné rodině. V té se mu dostalo prvního vychování a navíc mu bylo poskytnuto kvalitní hudební vzdělání, díky kterému získal k hudbě vřelý a kladný vztah. Mimo jiné se naučil hrát na klavír či se věnoval zpěvu, a obojího později dokázal využít, když začal sbírat národní písně.

Školnímu vzdělávání se nejprve věnoval doma, kde byl vyučován, na rozdíl od cizojazyčných gymnázií, především mateřštinou, jazykem jemu blízkým. Němčinu přesto opomíjet nemohl, zkoušky, které musel několikrát během roku skládat na gymnáziu, probíhaly v německém jazyce. Jeho prospěch byl však vždy vynikající.

Sběratel se později pokoušel i o samostatnou poezii, k níž byli studenti vedeni i na gymnáziích, avšak jeho verše jsou jednoduše konstruované, a přestože některé, jako například báseň *Poklad*,² vycházejí z národních písní, zdaleka nedosahují kvalit dobových básníků.

1. 2 Počátky sběratelství

Přestože se zprvu věnoval hlavně překladatelství, což byla činnost neméně záslužná, k národnímu sběratelství brzy získal velice hluboký vztah. Zájem o

1 Úlehla, Vladimír. *Živá píseň*. 1. vyd. Editor Maryna Úlehlová-Hradilová. Praha: Fr. Borový, 1949, s. 165.

2 *Poklad* (František Sušil): „*Vždy pobádá mne naděje, že poklad se mi zaskvěje, a proto hledám dál a dál, byť se i všecken svět mi smál. Mně hradem, kdež ten poklad skryt, jest každý sprostý na vsi byt, skříň, jež jej chová zamčený, jsou starci mně a stařeny. Pojď, lide, otevř komnatu svých perel a svých šarlatů, já z různých tvých kamenů věž slávy tobě vyklenu.*“

slovanskou tradici v něm probudila předmluva Josefa Dobrovského k Česko-německo-latinskému slovníku od Tomsy. Byl to však Čelakovský, kdo Františka Sušila později oslovil a požádal o pomoc při sběru materiálu na Moravě, pro doplnění jeho nového vydání *Slovanských národních písní*, které nakonec nikdy nevyšlo. Mladý sběratel však žádosti rád vyhověl a započal svou národu-prospěšnou činnost. Svým počínáním chtěl vzbudit především zájem o lidovou píseň.

1. 3 Vznik a vydání Moravských národních písní

Prvním vydáním byla sbírka písní z Rousínova a blízkého okolí. Ta byla vlastním nákladem sběratele vytištěna roku 1835 v Brně. Spoustu písní, jichž bylo v celé sbírce asi 190, měl příležitost získat během působení u rousínovské kapely. Zatím však u nich nebylo uvedeno místo záznamu či jiný původ, názvy sběratel vybíral podle obsahu jednotlivých textů, a jelikož byl materiál sesbírán jen Sušilem samotným, nesla název *Moravské národní písně*, doplněné údajem: *sebral F. S.*

Zatímco sběru do sbírky první věnoval především prázdninové období, po roce 1837, kdy se stal brněnským učilištním profesorem, věnoval sběratelskému poslání nejen prázdniny, ale i svátky, a pomoci se mu dostávalo také mezi ostatními učiteli, kteří byli ochotni poskytnout profesorovi vlastní folklorní materiál. Neméně důležitou oporou mu byli venkovští kněží, zajišťující mu klidné prostředí a podporu při práci. Je třeba zmínit, že sám František Sušil byl vysvěcen na kněze, a ženy (jež zmiňují z důvodu jejich lidově-zpěvácké úlohy), které mu písně předzpěvovaly, ostýchaly se představovat písně milostné či méně mravné. Tato nově sestavená sbírka, vydaná roku 1840, nese název *Moravské národní písně. Sbírká nová. S 288 nápěvy od F. S.* Je zřejmé, že obsahově bylo druhé vydání bohatší jak kvantitou písní a nově i variantami jednotlivých písní, tak také záběrem širší územní oblasti. To bylo patrné z názvů a nářečních textových variant, což lze částečně přisuzovat spolupráci s jinými, pomocnými sběrateli, kteří pocházeli z odlišných vesnic, a také skutečnosti, že když sám Sušil působil jako profesor v Brně, jemu samotnému se rozšířila sběratelská oblast.

Avšak tehdejší kritiku ani jedna z těchto dvou sbírek neuspokojovala, a tak se plánovaného třetího vydání, neboli oddílu, Sušil vzdal. Zato uznal za vhodné opravit a doplnit dosavadní práci a přidat další písně, z dalších oblastí, a nejen písně světské, ze života, jak tomu bylo v prvním i druhém oddílu, ale také písně nábožné. Neopomněl ani doplnění místa sběru, čímž si u kritiků v mnohém polepšil, když definitivní a

nejobsáhlejší verze *Moravských národních písní* až v roce 1860 vyšla, a to pod názvem *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*.

Preciznost jeho práce dokládá i to, s kolika sbírkami lidových písní svou sbírku porovnával. V případě, že se některé písně, které Sušil sám od lidu získal, shodovaly s dalšími sběrateli, neváhal jejich jméno uvést vedle místa původu písně. Na rozmanitosti národností Sušilem porovnávaných autorů si můžeme uvědomit, na jak rozsáhlém území se „stejně písně“ šířily a přenášely z jazyků do jazyků, či z nářečí do nářečí. Patřily sem sbírky, o něž se zasloužili sběratelé Karel Jaromír Erben – *Písně národní v Čechách*, Ján Kollár – *Národné zpievanky* nebo František Ladislav Čelakovský – *Slovanské národní písně* a *Litevské národní písně*, jejichž působení bude v práci později představeno blíže, a dále Tomáš Bečák – *Katolický kancionál*, Vuk Stefanović Karadžić – *Srpske narodne pjesme*, Emil Korytko – *Písně Slovincův a Chorvatův*, Ivan Kukuljevič – *Narodne pjesne puka harvatskoga*, Karol Lipiński – *Pieśni ludu Wielkopolskiego*, Josif Lozinskij – *Russkoje vesile*, Leopold Haupt a Jan Ernest Smoler – *Pjesnički hornych u dělných lužiskich Serbow*, Joseph Georg Meinert – *Alte deutsche Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens*, Georg Heinrich Nesselmann – *Lithauische Volkslieder*, Waclaw z Oleska – *Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego*, Ivan Petrovič Sacharov – *Skazania ruskago naroda*, Kazimierz Władysław Wójcicki – *Piesni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi z nad Bugu*, Stanko Vraz – *Narodne pesmi ilirske* nebo Zegota Pauli – *Pieśni ludu Polskiego v Galicyi* a další.

1. 4 Struktura sbírky Moravské národní písně s nápěvy do textu vřazenými

Přestože vydání sbírky, ze kterého vychází tato práce,³ není řazením písní úplně totožné s původní verzí z roku 1860, způsob rozdělení písní je, vyjma odchylek v číslování, jež komplikují přesné určení počtu písní,⁴ v podstatě totožný.

Podle obsahu písní je sbírka rozdělena na deset oddílů a jedenáctý s titulem *Nová sbírka*, obsahující písně, které Sušil sesbíral v období, kdy byl již první z pěti

3 Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951.

4 Budeme-li vycházet z abecedního seznamu, řazeného podle začátků jednotlivých textů písní, dosáhneme součtu 2256 textů, budeme-li se držet číslování vydavatelů 4. vydání, dopočítáme se úctyhodných 2361 písňových celků, přičemž písně Sušilem číslované pod čarou, jako „méně významné“, jsou v našem vydání zaznamenány, ale nepočítány. Mohli bychom tedy dosáhnout hodnot ještě vyšších.

původních sešitů vytištěn.⁵ V obsahu čtvrtého vydání je nám umožněna přehledná orientace v jednotlivých oddílech, číslování, názvech či původech, přičemž nejvíce písní pochází z moravského Slovácka, následně Valašska, Laška, méně potom z Horácka či Hanácka.

Oddílem prvním jsou písně *Posvátné*, dále rozděleny na *Legendy* a písně *Lyrické*, v oddíle druhém nalezneme písně *Dějpravné*, následuje nejobsáhlejší oddíl *Písně o lásce*, oddíl čtvrtý *Písně svatební*, kde jsou rozlišeny písně *Před oddavkami*, *Po oddavkách* a *Obecné*, dále, v oddíle pátém, *Písně o rodině*, oddíl šestý obsahuje tematiku písní *Při zaměstnání*, v dalším rozdělení zaměstnání *Rozličném* a *O žních*, sedmý oddíl obsahuje *Písně o vojně*, osmý *Písně hospodné*, devátý *Písně žertovné, alegorické a naivné*, desátý *Písně obřadné a pořadné* a v závěrečném, jedenáctém oddíle, nazvaném *Nová sbírka*, se setkáváme s podobným rozlišením jako u celé sbírky, a to na písně *Nové sbírky Legendy, Lyrické a naučné, Dějpravné, Písně milostné, Svatební, Vojenské a Písně hospodné*.

5 A to roku 1853, další tři sešity brzy následovaly, avšak pátý, poslední, vyšel až roku 1856.

2 Sběratelé lidových písní „před a po Sušilovi“

Moravu mnohdy chápeme jako oblast, kde ještě můžeme nalézt vesnice a místa dodržující tradiční zvyky, a potvrdit tak všeobecné zjištění, že tamnímu obyvatelstvu není folklor cizí. To však neznamená, že by dříve v jiných oblastech našeho území podobná historie nebyla, stejně jako samotní sběratelé. Pro příklad neváháme uvést Sušilovy protějšky – českého Karla Jaromíra Erbena nebo neméně známého slovenského Jana Kollára. To, že tradice sběratelství v době, kdy již tito nejvýraznější sběratelé nebyli naživu, nezanikla, dosvědčuje nemalý počet navazujících sběratelů z nejrůznějších koutů Čech, Moravy, Slezska i přilehlého Slovenska.

2. 1 Moravští a slezští zástupci

Jak již bylo zmíněno, na Moravě měl lid k tradici vždy blízko, a tak se sběratelé setkávali většinou s ochotou spolupracovat a poskytovat písňový materiál. Pro představu uvádíme jména sběratelů, kteří se, stejně jako kněz Sušil, věnovali sběru lidových písní a jejichž práce byla stejně prospěšná, přestože nedosahovala takových rozměrů jako rozsáhlá aktivita Sušilova. Za oblast Slezska jmenujme například Františka Mojžíška [1862 – 1938], z brněnské, horácké oblasti Františku Kyselkovou [1865 – 1951], za sběratele mladší generace Hynka Bíma [1874 – 1958], hlavním povoláním speleologa Aloise Krále [1877 – 1972], dále Josefa Černíka [1880 – 1969], jenž sbíral písně moravské, slovenské a jako jeden z mála i cikánské, nebo českého folkloristu, pracujícího primárně s lidovou písní slováckou a moravskou, Emila Axmana [1887 – 1949].

2. 1. 1 František Bartoš [1837 – 1906]

O přední postavení ve sběratelském oboru se zasloužil František Bartoš. Přestože byl především pedagogem a jazykovědcem, byl nejvýraznějším nástupcem Františka Sušila [1804 – 1868] ve sběratelství národních písní, které například ve sbírce *Sto lidových písní československých* doplnil rozборы a výklady, vydal *Anthologii z národních písní československých* a také sbírku *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými*, již doplnil dovětkem *Za doplněk sbírky Sušilovy*. Jako jazykovědec a etnograf se věnoval i činnosti etnografické v publikacích *Lid a národ* (první a druhý díl) a neméně zodpovědně činnosti dialektologické vydáním dvoudílného *Dialektického slovníku moravského*.

2. 1. 2 Josef Černík

Dalším moravským hudebním skladatelem a sběratelem lidových písní byl Josef Černík, který „svým poměrem k lidové písni i svými články kráčí ve stopách Leoše Janáčka.“⁶ Vedle skladatelské činnosti, jmenujme například *Písně Slezské* či *Uspávánky*, sestavoval Černík také zpěvníky lidových písní na základě prací již existujících. Sám je nazýval „zpěvníčky“ a přisuzoval jim důležitý význam – „*Třebas jimi už nevkřísíme původní tvořivost lidu, můžeme takto uměle přece aspoň oživovat upadající lidovou píseň tam, kde se kdysi rodila i žila.*“⁷ Z mnohých lze uvést, především kvůli spojitosti s Františkem Sušilem, *Voničku lidových písní z Brněnska*, s dodatkem *Ze sbírek Františka Sušila, Františky Kyselkové a Františka Svobody uvil Josef Černík*.

Černík navíc neopomíjel upozornit na upadající zájmem o vlastní kulturu – „*Podivná věc, že nás cizina tak láká, že méně ceníme rodnou zem svou a překročujeme hranice vlasti naší, bychom vyhledávali, čeho u nás s dostatek.*“⁸ – například ve spojitosti s publikací *Zpěvy moravských kopaničářů*, obsahující písně, na jejichž sběru se také sám podílel. Oblast moravských Kopanic také považoval za zapomenutou či opomíjenou. Sbíрка je navíc doplněna dialektickými vysvětlivkami, usnadňujícími případné nepochopení textu.⁹ Další prací byly opět úžeji zaměřené sbírky *Cikánské písničky* nebo *Národní písně slovácko-slovenské*.

2. 2 Čeští zástupci

Nejen že se mnohdy písně objevily ve verzi jak moravské, tak české, ale často není ani možné zjistit jejich pravý původ. Písně předávané ústně z generací na generace byly upravovány dle nářečí náležících daným oblastem tak, jak lid a konkrétní „zpěvák“ uznal za vhodné.

Ještě než si přiblížíme tvorbu předních českých sběratelů, uvádíme stejně jako moravská i jména sběratelů českých: Jan Ritter z Rittersberka [1768 – 1852], Čeněk

6 *Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl první svazek druhý.* fotoreprint pův. vyd. Praha: Argo, 1998, 1458 s. ISBN 80-718-5160-4, s. 1032. Zde je patrná propojenost práce sběratelů a skladatelů. Leoši Janáčkovi je věnována kapitola později.

7 ČERNÍK, Josef. *Vonička lidových písní z Brněnska: Ze sbírek Františka Sušila, Františky Kyselkové a Františka Svobody uvil Josef Černík*. Praha II.: Národní hudební vydavatelství Orbis, 1951, s. 5.

8 ČERNÍK, Josef. *Zpěvy moravských kopaničářů: Sebral Joža Černík*. V Praze: Nákladem J. Otty, s. 8. Sbíрка věnována „svému učiteli, mistru Leoši Janáčkovi.“

9 Podobně je tomu tak u *Voničky lidových písní*, pod názvem „Slovníček“, avšak v daleko menším rozsahu.

Holas [1855 – 1939], jenž doplnil sbírku Erbenovu, Jindřich Jindřich [1876 – 1967], západočeský Oldřich Blecha [1892 – 1951], východočeský sběratel dvacátého století Jaroslav Andrejs [1919 – 2009] a jiní.

2. 2. 1 František Ladislav Čelakovský [1799 – 1852]

Vedle Josefa Jungmanna a Karla Jaromíra Erbena je do trojice českých osobností, které se významně zasloužily o rozvoj jazyka českého, zahrnován F. L. Čelakovský, což podotýkal již Jan Neruda: „*František Sušil zaujímá na Moravě totéž skvělé místo, o kteréž v Čechách rozdělili se naši oslavenci tři: Jungmann, Čelakovský a Erben.*“¹⁰ Čelakovský se věnoval studiu jazyka ve velmi širokém zaměření. Mezi jeho pracemi se nacházejí vedle sběrů lidových písní, *Slovanské národní písně I. – III. díl* z let 1822 – 1827, publikace vlastní poezie, *Ohlas písní ruských* nebo *Ohlas písní českých*, a také díla mluvnická, německá i česká, a literárněvědná.

V rozsáhlé korespondenci Čelakovského se nachází dopis týkající se národopisné aktivity, adresovaný Františku Sušilovi, ve kterém jej žádá o svolení k opisu některých písní do svého vydání písní všeslovanských, které měl v plánu vydat v následujícím roce (tedy 1829) s představou zařazení písní českých, moravských, slovenských, ruských a dalších – „*Osměluji se za touto příčinou k Vašnosti s šetrnou otázkou se obrátiti, zdali by jste, jsa jinak s usilováním mojím stejně myslí, a nemaje jiného pro sebe záměru, ze sbírky Vaší opis některých moravských písní mi přepustiti volni nebyli.*“¹¹ Dopis je datován do roku 1828, tedy do doby, kdy Sušil na sběru písní ještě pracoval a jejich vydání teprve připravoval. Na neúplnost sesbíraného materiálu Čelakovského obratem upozorňuje, avšak je jeho činnosti nakloněn a opisu písní se nebrání – „*(...) všeliké žádosti Vaší milerád povolen jsem i tomu, jehož se na mně doptáváte, opisu písní moravských z mé sbírky. Co do úmyslu Vašeho, nové a lépe sestavené vydání všeslovanských písní do světa vypraviti, račte dovoliti, bych myšlení tuto vyjevil svého. (...) Moravské národní písně posavád se sbírají, a právě ty nejkrásnější, Valaské, sebrány nejsou. Slovenských písní sebrání ledva také úplné bude,*

10 Neruda, Jan. *Podobizny I.* Praha: Československý spisovatel, 1951, s. 393.

11 ČELAKOVSKÝ, František Ladislav a František BÍLÝ. *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. 1, [část 2] [Čelakovský, 1907].* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 390.

an teprv dva dílky vyšly; o polských rovné platí.“¹² Plánované a podporované vydání těchto všeslovanských písní se však neuskutečnilo.

2. 2. 2 Karel Jaromír Erben [1811 – 1870]

Podobně jako F. L. Čelakovský ve 20. letech navazoval na myšlenku shromažďování lidových písní také K. J. Erben, jehož sběratelská činnost v Čechách (obdobně jako Sušilova na Moravě) je považována za stěžejní.¹³ Potýkal se však s existenčními problémy po dokončení právních studií, kdy možnost uplatnit se v právní oblasti byla obtížná, a navíc Erbena ani neuspokojovala.

Jeho touha po studiu národa byla však podpořena Františkem Palackým, který mu zajistil finanční příjem a „*Erbenovi se dostalo za úkol prozkoumat venkovské archívy v zemi České.*“¹⁴ Z této jeho činnosti vyšlo mimo jiné postupně trojí vydání lidových písní. *Písně národní v Čechách* byly vydány roku 1841, následně druhý a třetí svazek vždy s dvouletým odstupem. Pozornost věnuje Erben také národním pohádkám, v padesátých letech rovněž vychází jeho nejznámější sbírka balad, *Kytice*. Jako vrcholné dílo v oblasti národních písní, kde „*mohl uplatnit bohatou úrodu sběratelské práce ze svých cest po Čechách (...), spolu s hojnými příspěvky svých přátel z nejrůznějších končin Čech, takže tu promlouvala písněmi a pořekadly téměř celá česká země,*“¹⁵ byla v definitivním, systematickém, a o říkadla doplněném vydání publikována sbírka *Prostonárodní české písně a říkadla*, a to v letech 1862 – 1864.

Stoupající popularitu Erbenových sbírek podporoval skladatel Jan Pavel Martinovský, jenž mnohé písně opatřil klavírním doprovodem, vydávané pod názvem *Nápěvy písní národních v Čechách*, a přiblížil je dalším vrstvám čtenářů, a především posluchačů. Důležitost spolupráce sběratele a hudebního harmonizátora je zde, podobně jako tomu bylo například i v případě spolupráce Františka Sušila a Pavla Křížkovského, nepochybná.

12 Tamtéž, s. 393.

13 *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. 2., dopln. vyd. Praha: Supraphon, 1989, s. 312.

14 DOLANSKÝ, Julius. *Karel Jaromír Erben: studie s ukázkami díla*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1970, s. 53.

15 Tamtéž, s. 60.

2. 3 Slovenští sběratelé

Pro doplnění československého kontextu je na místě uvést i představitele slovenské národní písně. Patří mezi ně např. východočeský hudební skladatel, věnující se však hlavně písničím slovenským, Josef Drahorád [1816 – 1895], nebo Karel Plicka [1894 – 1986].

2. 3. 1 Jan Kollár [1793 – 1852]

Pozici, jakou zaujímá v Čechách Erben a na Moravě Sušil, zastával na Slovensku Jan Kollár. Studoval v Banské Bystrici, na evangelickém lyceu v Prešpurku, později své vzdělání dokončil na německé univerzitě v Jeně, kde „*se připravoval pro povolání evangelického kněze*.“¹⁶ Tamní intelektuální prostředí jej obohacovalo v oblastech teologie, historie i filozofie, navíc se setkal například s Goethem, pro nějž údajně „*překládal (...) některé písně slovanské do němčiny*“,“¹⁷ a sledoval také společenský a kulturní rozvoj Německa. Jeho hlavní zájem se však obracel ke slovanství a bylo „*málo pravděpodobné, že by jako kazatel německé obce (...) mohl v německé krajině pracovat pro svůj národ a učinit ze služby národu a Slovanstvu hlavní účel svého života*.“¹⁸ V tomto období, kdy vznikala také jeho vlastní básnická tvorba, *Básně*, či nejznámější jeho dílo *Slávy dcera*, se rozhodl pro návrat do vlasti. Nejprve spolupracoval s jazykovědcem P. J. Šafaříkem na sbírce *Písně světské lidu slovenského v Uhrách*, vydané roku 1823, z jeho samostatné činnosti později vyšly ve dvou dílech *Národnie zpievanky* (1834, 1835). Kollár prosazoval jednotnost Slovanů a v oblasti lidové se nezajímal jen o písně, ale také „*pověsti, přísloví, hry, obyčeje a vše, co pochází z lidu, je mu nejjistějším základem pro univerzální vzdělanost národní*.“¹⁹

Sběratelské aktivity a obecný zájem o lidovou kulturu byly na přelomu 18. a 19. století podporovány filozofickými studiiemi a úvahami Johanna Gottfrieda Herdera [1774 – 1803], jehož „*názory na lidovou píseň dopadly na živnou půdu i v Rakousku. Z centrálního podnětu vídeňské Společnosti přátel hudby a za dohledu úřadů byl*

16 DVOŘÁK, Karel a Felix VODIČKA. *Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 257.

17 *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Čtrnáctý díl: Kartel - Kraj*. fotoreprint pův. vyd. Praha: Paseka; Argo, 1998, 1066 s. ISBN 80-718-5200-7, s. 571.

18 DVOŘÁK, Karel a Felix VODIČKA. *Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, s. 260.

19 *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Čtrnáctý díl: Kartel - Kraj*. fotoreprint pův. vyd. Praha: Paseka; Argo, 1998, 1066 s. ISBN 80-718-5200-7, s. 572.

v jednotlivých zemích monarchie, také v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, zahájen v roce 1819 „guberniální“ sběr lidových písní (textů i nápěvů).“²⁰ Z toho vycházel například výše zmíněný Jan z Rittersberka, když roku 1825 vydal *České národní písně*. Myšlenky shromažďování lidových písní pak postupně rozvíjeli ostatní sběratelé, vedeni vlastním národním cítěním či inspirováni prací ostatních.

²⁰ *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. 2., dopln. vyd. Praha: Supraphon, 1989, s. 312.

3 Inspirace Moravskými národními písněmi v klasické - vážné hudbě

Průkopnické zapisování textu společně s notami velice zjednodušilo práci přejímajícím interpretům. V době, kdy Sušil žil, byla ještě na mnohých místech lidová hudba součástí života, především venkovského. Na druhé straně ve městech lidé vyšší společenské vrstvy usilovali o moderní život. Přikláněli se k hudbě vážné, vznešené, klasické, mnohdy cizojazyčné, a to i přesto, že se na počátku 19. století mnohdy potýkali s omezeným hmotným zajištěním. Rozdíl obou společenských vrstev byl patrný například při výběru hudebních nástrojů, kdy ve městech převládal klavír a nástroje dechové, kdežto na vesnicích byly primárním nástrojem housle, případně podporované cimbálem. Lidová, ve své podstatě obyčejná, hudba však díky své nenápadné prostupnosti do vážné nemusela u měšťanské společnosti vzbuzovat odmítavé pocity, právě naopak. Spolu se vznikem měšťanských salónů a komornějších spolků byly vyhledávané „*tance, pochody, variace a fantazie na nejrůznější témata (...), charakteristické klavírní skladby, lidové písně. Písně v úpravách pro klavír i pro zpěv tvořily nedílnou součást tohoto repertoáru.*“²¹

Přestože svět hudby procházel vlastním vývojem, přirozeně také korespondoval s dějinnými událostmi. Snahy odkrýt, potvrdit a ubránit vlastní kulturu, zahrnující také národní jazyk, hudbu a tradici, třeba navzdory německé, se projevují například na přelomu 18. a 19. století za národního obrození, neméně důsledně během obou světových válek. Tyto historické události ovlivňovaly také životy jednotlivých hudebníků, ať sběratelů, tak skladatelů. Následující chronologicky řazený nástin několika skladatelů 19. a 20. století přibližuje jejich inspiraci ve folklorní tematice, kontakt s lidovou písní a pokud možno také s činností Františka Sušila.

3. 1 Pavel Křížkovský [1820 – 1885]

Mezi hudební skladatele, jimž bylo umožněno tvořit ještě za života Františka Sušila a s ním spolupracovat, patřil Pavel Křížkovský, jenž „*se od mládí věnoval kompozici, ne ovšem jako skladatel z povolání, ale spíš jako milovník hudby, který skládá vedle svého hlavního povolání a z přetlaku znamenitého výkonného hudebníka,*

21 Tamtéž, s. 311.

*sbormistra, violisty a dirigenta.*²² Křížkovského původně dvojí hudební zaměření, jednak na hudbu duchovní, odkazující pravděpodobně k jeho výchově a vzdělávání, jednak na lidovou píseň, bylo pravděpodobně usměrněno k primárnímu zaměření na lidovou píseň moravskou samotným Sušilem, jak dokládá citace sběratele moravského folkloru Beneše Metoděje Kuldy z vyprávění, jak Sušil hodnotil Křížkovského skladby: „*Vy musíte studovat naše národní písně! Musíte vniknout do ducha národa svého! Potom náležitě užijete svých znamenitých vloh, a skladby vaše budou národní! To jest vaší povinností!*“²³ Přestože se nedochovalo mnoho písní, které Pavel Křížkovský zpracoval ze sbírky Františka Sušila, odkaz moravské lidové tvorby patrně prostoupil mimo jiné skladatelovo sborové skladby, jež byly inspirací pro Antonína Dvořáka nebo Leoše Janáčka.

3. 2 Bratři Javůrkové

Starší z bratrů Javůrkových, Antonín [1834 – 1887], původně vystudoval práva a hudbě se začal věnovat amatérsky. Věnoval se skladatelství, především žertovného zaměření, a také textům k operetám a komediím. Později ve filharmonii Beseda Brněnská dokonce „*po Pavlu Křížkovském zastával úřad sbormistra.*“²⁴ K lidové písni měl však blíže mladší z bratrů, který původně vystudoval lékařství, Norbert [1839 – 1880]. Během lékařské služby v Brně se seznamuje s Křížkovským a také se Sušilem, „*kteří v něm probudili zájem o moravskou lidovou píseň.*“²⁵ O jeho zájmu svědčí také skladby pro zpěv a klavír, vycházející přímo ze sbírek F. Sušila, pod názvem *Moravské národní písně*, z roku 1865.

3. 3 Antonín Dvořák [1841 – 1904]

Antonín Dvořák přicházel do styku s hudbou od dětství. Přestože se v jeho rodině dědilo především řemeslo řeznické, dědil se také hudební talent. Avšak zatímco u předchozích generací jen jako záliba vedlejší, přerostl u Antonína Dvořáka v celoživotní záležitost. Nejprve v dětství navštěvoval housle, později varhanickou školu, kde byla rozvíjena jeho celková hudební vzdělanost a podporovány skladatelské

22 TROJANOVÁ, Jaromíra. *Pavel Křížkovský: Personální bibliografie*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1985, s. 5.

23 Tamtéž, s. 6.

24 *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Třináctý díl. Jana - Kartas*. Praha: Sdružení pro Ottův slovník naučný, 1998, 1066 s. ISBN 80-718-5158-2, s. 130.

25 SEHNAL, Jiří a Jiří VYSLOUŽIL. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001, 311 s. ISBN 80-7275-021-6, s. 171.

ambice.²⁶ Z jeho rozsáhlé, celoživotní tvorby obsahující orchestrální skladby,²⁷ opery, komorní skladby, klavírní či varhanní skladby, je na místě upozornit především na hudební formy písňové, dvojzpěvy a sbory, ve kterých je příznačná inspirace v lidové a národní tematice. Tento příklon k folkloru patrně korespondoval s hudební tvorbou šedesátých až osmdesátých let devatenáctého století, která „docenila zvláštnosti české řeči a objevila v ní pramen melodicko-rytmické inspirace. Inspirovala se nápěvnými rysy lidové písně i společenského zpěvu a zvláště silně inklinovala k lidovým a společenským tancům.“²⁸ To lze příkladně podpořit Dvořákovou tvorbou, která údajně „ukázala cestu k východu, na Moravu a dál směrem ke slovanským kulturám.“²⁹

V sedmdesátých letech to byly *Čtyři písně na slova srbské lidové poezie, Moravské dvojzpěvy*, které vycházely z *Moravských národních písní* Františka Sušila, na základě podnětu Jana Neffa, s jehož návrhem, „zda by pro dvojzpěv s klavírem upravil některé moravské lidové písně (...) Dvořák nejprve souhlasil, ale pak se rozhodl, že místo úprav již existujících nápěvů použije pouze texty, které zcela nově zhudební.“³⁰ Dále to byly *Kytice z českých národních písní* či *Slovanské rapsodie*, v letech osmdesátých pak *Dvě písně na lidové texty, Slovanské tance, V národním tónu* a jiné.

3. 4 Leoš Janáček [1854 – 1928]

Mezi mnohými skladateli samozřejmě působily vztahy jak vzdělávací, přátelské, tak mnohdy vzájemně inspirativní. Mladý Leoš Janáček proto neunikl pozornosti generačně staršího Pavla Křížkovského, který „brzy rozpoznal jeho hudební nadání“³¹ a umožnil mu působení v chrámové hudbě. Zásadní setkání, směřující Janáčkovy kroky k lidové hudbě, se ovšem uskutečnilo v prostředí brněnského gymnázia, kde Janáček působil jako učitel zpěvu, a kde působil také sběratel lidových písní František Bartoš, po jehož boku Janáček následně sestavoval „sbírky moravských lidových písní, zapisoval je, harmonizoval a psal o jejich hudební stránce veliké pojednání (...). Pochopil, že píseň nelze odloučit ode všeho života lidu, a zajímal se proto také o lidové tance, zvyky

26 O životě a tvorbě Antonína Dvořáka existuje mnoho záznamů jak bibliografických, tak dostupných online, z nichž například přehledná internetová stránka www.antonin-dvorak.cz.

27 Mezi nimiž se mimo jiné nacházejí symfonické básně dle předlohy Erbenovy *Kytice*.

28 *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. 2., dopln. vyd. Praha: Supraphon, 1989, s. 407.

29 Tamtéž.

30 *Moravské dvojzpěvy*, op. 20. *Antonín Dvořák* [online]. 2005 - 2015 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/moravske-dvojzpevy-op-20>.

31 ŠEDA, Jaroslav. *Leoš Janáček*. Praha: Státní hudební nakladatelství, n. p., 1961, s. 12.

a obyčejně.³² Z výsledků jejich spolupráce lze zmínit například sbírku, nesoucí název *Kytice z národních písní moravských*, vydanou roku 1890. Do samostatné Janáčkovy tvorby inspirované lidovou písní patří čtyřdílný cyklus *Dvacet šest lidových balad*,³³ z let 1906 – 1917. Ve čtvrtém cyklu se objevuje mimo jiné zharmonizovaná píseň *Putovali hudci*, vycházející pravděpodobně z některé sběratelské varianty písně *Zakletá dcera*, která se nachází i ve sbírce Františka Sušila a jejíž adaptace je možné sledovat v repertoárech hned několika současných interpretů čerpajících motivy v lidových písních. Ve folkloru hledá Janáček inspiraci také v cyklu nazvaném *Moravské lidové písně pro klavír*, z roku 1921. Nadto jsou jeho úpravy považovány za „jemné a citlivé k obsahu i hudebnímu charakteru písně. (...) nechce ničím rušivým do písně zasahovat.“³⁴

3. 5 Vítězslav Novák [1870 – 1949]

Vítězslav Novák byl veden k hudbě od dětství, ale hlubší zájem o hudbu v něm dokázal vzbudit až jindřichohradecký kapelník a skladatel Vilém Pojman, jenž Nováka vyučoval na klavír, přiblížil mu hudební teorii a učil jej notovým zápisům, v době studií na gymnáziu. Od té doby byla hudba centrem Novákova zájmu, a to patrně i během současných nutných³⁵ studií na univerzitě, kde „jeho pozornost vzbudily pouze Masarykovy přednášky z praktické filozofie a pak ovšem přednášky Otakara Hostinského, týkající se milované hudby. Hostinského přednášky o estetice a dějinách hudby byly jediné, na které pravidelně docházel po celou dobu sedmi semestrů,“³⁶ a na výtoužené pražské konzervatoři. Na konzervatoři bylo Novákovi umožněno studovat pod vedením Antonína Dvořáka, jehož vlivu byly přisuzovány první Novákovy skladby týkající se lidové hudby, přesto „Novákovo hledání vlastního výrazu bylo stále méně závislé na vlivu Dvořáka pedagoga i Dvořáka umělce.“³⁷ Po konzervatoři následovala ještě klavírní studia, jež Vítězslav Novák zakončil roku 1896. Nadcházející období bylo ve vztahu k lidové písni stěžejní. Zájem o lidovou tematiku probudila především jeho vlastní zkušenost, s podtextem dobových událostí, jež nelze opomenout. V citovaném

32 Tamtéž, s. 16.

33 1. část *Šest národních písní* (1906), 2. část *Lidová nokturna* (1906), 3. část *Písně detvanské* (1916) a závěrečná 4. část *Pět národních písní moravských* (1916 – 1917)

34 ŠEDA, Jaroslav. *Leoš Janáček*. Praha: Státní hudební nakladatelství, n. p., 1961, s. 110 – 111.

35 Nutných z toho důvodu, aby mohl i nadále čerpat stipendium, které bylo dostupné pouze v případě následného pomaturitního studia na vysoké škole.

36 LÉBL, Vladimír. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 25.

37 Tamtéž, s. 30.

dopise uvádí: „*Tak myslím, že k mému obratu přispělo více okolností vnějších, např. hrozivý tlak německý, vyvolávající protitlak, boj na celé čáře, nejen politický. Jinou okolností, mnohem závažnější, je můj styk s Moravou – shledal jsem na Horácku, Valašsku tolik rázovitého a krásného. (...) později jsem se vžil v duši lidu.*“³⁸ V rozmezí let 1896 až 1900 studuje sbírky Františka Sušila, Karla Jaromíra Erbena i Františka Bartoše a osobně poznává Leoše Janáčka, díky němuž hlouběji poznává moravské lidové prostředí. Neméně oddaně se seznamuje s lidovostí slovenskou a „*středem životního zájmu se stává moravský a slovenský lid, středem zájmu skladebného jeho lidová píseň a tanec.*“³⁹ Přestože sám nebyl výslovným sběratelem písní, byl s nimi a s lidovými zpěváky v přímém kontaktu. Přímý styk s lidovou hudbou a prostředím vůbec považují za důležité i současní interpreti, jak zmiňuje například Karel Holas: „*Jestli chce někdo folklorem žít, je to stejné jako dřív. Ideální je, aby ho zažil především tam, kde se pěstuje.*“⁴⁰

Z Novákových skladeb inspirovaných hudební Moravou jmenujme *Písničky v národním tónu na slova lidové poezie moravské*, *Písničky na slova poezie moravské*, řada I. a II., všechny z roku 1897, a řada III. o rok později, dále *Dvě balady na slova lidové poezie moravské* z roku 1898, kde ona druhá balada je již zmíněná, zde bezpochyby Sušilem inspirovaná, *Zakletá dcera*, nebo pod stejným názvem *Dvě balady na slova lidové poezie moravské*, ovšem z roku 1900 a přirozeně obsahující balady jiné. V meziválečném a válečném období 30. a 40. let 20. století se k lidové tematice „*za obranu ohrožené republiky*“⁴¹ navrací například skladbami *Písničky na slova lidové poezie moravské*, řada IV. z roku 1944, nebo *Dvě legendy na slova lidové písně moravské*, také roku 1944.

Vyplývající z podstaty této práce je nezbytná zmínka, že podobně jako Leoš Janáček, i Vítězslav Novák „*uplatnil nový postoj českého hudebního skladatele k lidové*

38 Tamtéž, s. 55.

39 Tamtéž, s. 62.

40 Dotazník č. 1, Karel Holas (Čechomor).

41 LÉBL, Vladimír. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 248. Nelze opomenout, že ve 40. letech také vychází nové vydání Sušilových *Moravských národních písní* Robertem Smetanou a Bedřichem Václavkem.

písni, postoj moderního umělce, který zachovává křehkou osobitost lidových skvostů, aniž se vzdává svých práv aktivního tvůrce.“⁴²

3. 6 Bohuslav Martinů [1890 – 1959]

Přestože se Bohuslavu Martinů dostávalo hudebního vzdělání (jako dítě navštěvoval housle, později konzervatoř a varhanickou školu), čerpal pro svou hudební činnost především z vlastního nadání a talentu. Individuální skladatelské ambice měl již od dětství, kdy ale nebyl odborně kompozičně veden, a osvojil si vlastní skladatelský přístup, který nerespektoval pravidla harmonie, což mělo nepříznivý dopad na jeho studia - „*a poněvadž je celým svým založením samouk, odmítá ve škole se učit.*“⁴³ Kvůli nezodpovědnému přístupu ke studiu byl později z konzervatoře vyloučen, nic to však neubírá na kvalitě jeho tvorby, ba naopak, Martinů se údajně „*cítil při vši bídě velmi spokojen a šťasten. Byl volný, nikdo ho netrápil kontrapunktem, mohl navštěvovat zkoušky České filharmonie a celé dny číst, mohl komponovat, co chtěl a jak chtěl, a večer se za každou cenu musel dostat do divadla.*“⁴⁴ To dokládá obraz jeho zájmů, komponování a pěstování hudby všeobecně, četby, divadla, z nichž také čerpal inspiraci pro svou práci. Aby mohl vyučovat hře na housle, složil státní zkoušku, při níž se setkal s Vítězslavem Novákem, který mu ji při druhém, opakovaném pokusu podepsal.

Naplnno se věnoval tvůrčí činnosti, jak skladbám orchestrálním, komorním či klavírním, tak i baletům a tvorbě vokální, a v období první světové války se objevují již první díla s lidovou tematikou, například *Šest prostých písní*.

Poválečné období mu umožnilo několikaletý pobyt v zahraničí, kde získává zkušenosti a přichází do styku se světovou hudbou, ale po návratu „*vrací se náhle k národnímu českému projevu, a sice přímo k folkloru.*“⁴⁵ Na počátku druhé světové války pak pobývá především ve Francii, méně již v Praze či rodné Poličce, ve čtyřicátých a padesátých letech tráví čas také v USA. Lidové či národní motivy však již doprovázejí tvorbu Martinů téměř nepřetržitě. Z písní doprovázených klavírem jsou to například *Dvě balady* na slova lidové poezie, *Nový Špalíček* na texty moravské lidové poezie, ze sborů písně *Zbojnické I. a II.* na lidové texty či *Čtyři písně o Marii*,

42 LÉBL, Vladimír. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, s. 81.

43 ŠAFRÁNEK, Miloš. *Bohuslav Martinů: Život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, n. p., 1961, s.44.

44 Tamtéž, s. 47.

45 Tamtéž, s. 163.

vycházející z české lidové tradice, nebo moravské dvojzpěvy *Petrklíč*, z kantát cyklus skladeb na lidové texty *Kytice* a jiné.

Inspirace lidovou tematikou byla oceňována v tvorbě skladatelů především v první polovině 19. století. Bezpochyby lze hledat opodstatnění v „úsilí prosadit do společnosti český jazyk, dokázat jeho životaschopnost,“⁴⁶ což bylo možné hledat především „tam, kde byla možná nejužší vazba na jazyk, a to v opeře a písni.“⁴⁷ V závěru a na přelomu století byly nejvýraznější vliv a konkurenční přítomnost hudby německé. Požadavky na jazyk a češtinu přetrvávaly až do století dvacátého, k proměně však docházelo v oblasti obsahové – „od českého skladatele se vyžadovala umělecká i lidská příkladnost,“ a navíc se začal vyskytovat „proces idealizace,“⁴⁸ obecně charakteristický pro všechna odvětví umění pracujících se slovem. S ideologickým omezováním se potýkali ještě interpreti začínající tvořit ve druhé polovině dvacátého století.

46 *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. 2., dopln. vyd. Praha: Supraphon, 1989, s. 337.

47 Tamtéž.

48 Tamtéž, s. 384.

4 Lidová/národní píseň v rukou současných interpretů a ve variacích sběratelů

Jak vlastně lidová píseň vypadá ve své původní podobě, dnes můžeme vidět snad jen během folklorních festivalů či slavností, kde je mnohdy připomínána a představována v krojích, jako rekonstrukce dobových zábav. Ovšem ani to nemusí být varianta původní, jelikož většina písní plnila v prvopočátcích i jinou funkci, jak praví František Bartoš: „*Zpěvem uspávala matka své děti, zpěvem doprovázely děti své hry (...); písněmi rozveselovala si dívka pole, pasouc krávy nebo šhubajíc trávu; písněmi oslazoval si člověk všechny své práce (...). Tak zpíval sobě člověk jsa o samotě.*“⁴⁹ To, že písní bylo hojně využíváno „*což teprve ve společnosti s jinými,*“⁵⁰ jako dožínky, svatby, nebo pohřby, je neopomenutelné. Písně ryze lidové byly v důsledku technického pokroku a společenského vývoje nahrazeny domácí hudební produkcí šířenou nepřeborným množstvím rozhlasových stanic a ještě větším množstvím světové muziky.

Současní interpreti se proto snaží znovu přiblížit písně lidu a největší odměnou, na čemž se shodují, je, když posluchači nejen přicházejí na koncerty, ale když si písně také prozpěvují.

František Sušil věnoval při zápisu pozornost jak nápěvům, tak textům, a jak je možno si ve sbírce národních písní povšimnout, pokud existovaly a dostaly se ke sběrateli různé varianty nápěvů k jedné písni, neváhal uvést všechny získané verze. I tímto se jeho sběry nabízejí interpretům, kteří s nimi dále pracují. Mají-li u písně více melodií a více textů, dostávají do rukou velice tvárný materiál.

4. 1 Interpretační přístup

Polemiky o kvalitě přejímaných písní se týkají nejen zařazení různých hudebních nástrojů, ale také změn v textech nebo melodiích. Každý na celou interpretaci nahlíží vlastním kritickým pohledem a má právo vyslovit svůj názor, vyjadřující například to, že čeští interpreti se více soustředí na melodii, kdežto moravští na text. Otázkou však zůstává, jaký je hlavní účel přejímání lidových písní. Různé varianty a podoby zpracování snáze přivedou větší množství posluchačů, a proto ať už

49 Bartoš, František. *Sto lidových písní československých: s rozborly a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 5.

50 Tamtéž.

se jedná o jednotlivé písničkáře, hudebníky, cimbálové či folklorní skupiny nebo skupiny mísící různé žánry s lidovou hudbou, stále se jedná o přiblížení veřejnosti, lidu.

4. 2 Interpreti na současném hudebním poli

Moravské národní písně Františka Sušila se staly, jak již bylo zmíněno, nejprve jedním ze zdrojů inspirace skladatelů klasické hudby. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se lidová tradice všeobecně prezentovala především kvůli podpoření národní historie a soudržnosti a důsledně byla podporována také po druhé světové válce, avšak se specifickým přístupem, jelikož „*doba byla příliš těsně spojena s budovatelským úsilím, ideologicky podmíněnou osvětou a lidovou tvořivostí, což vedlo jednak k nové tvorbě s aktuální společenskou a politickou tematikou, jednak k terénním výpravám a k vlastním folklorním zápisům.*“⁵¹ K individuálnímu přístupu a interpretaci lidových písní na základě zájmu o samotnou kulturní tradici, a nikoli o vytvořenou ideologii, se začínají hlásit interpreti až ve druhé polovině dvacátého století.

Svou pozornost obraceli, a stále obracejí, hudebníci k nejrůznějším sbírkám lidových sběratelů a začali vybrané písně zařazovat do svých repertoárů. U některých se hudba s národními či lidovými kořeny stala centrem tvorby, u jiných jen doplněním tvorby vlastní nebo příležitostným zpestřením ve spolupráci s interprety jinými. Aktuálně lze na česko-moravské hudební scéně pozorovat jak autory individuální tvorby Jaroslava Hutku, Petra Maria Lutku, Vladimíra Mertu, Vlastu Redla, Jitku Šuranskou, Hanu a Petra Ulrychovy a další, tak skupiny, které buďto vytvářejí hudební či lidové soubory, Musica Bohemica, Hradišťan, Strážnická cimbálová muzika a jiné, nebo pracují se žánrovým ozvláštňením, zde nejvýrazněji působí Čechomor,⁵² a na podobných úpravách pracovaly také dnes již neaktivní skupiny Koňaboj či Marcipán.⁵³

4. 3 Zakletá dcera/Vandrovali hudci

Aplikaci různých interpretačních přístupů si můžeme přiblížit na ukázce textu původní písně *Zakletá dcera*,⁵⁴ která se hojně objevuje v adaptacích. Náhled na obsah

51 FROLCOVÁ, Věra. *František Sušil (1804-1868): odkaz a inspirace*. Vyd. 1. Editor Věra Frolcová. Rousínov: Etnologický ústav AV ČR, 2004, 222 s. ISBN 80-850-1065-8, s. 190.

52 Původně pod názvem I. Českomoravská nezávislá hudební společnost, později Českomoravská hudební společnost.

53 Jejíž ústřední člen Jiří Hodina dnes pokračuje v přejímání lidových písní v poněkud volném sdružení Mantaban, o jehož činnosti více například na www.mantaban.cz.

54 Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 134 – 5.

písně prošel výraznou změnou, společně se změnou přístupu k víře v nadpřirozeno a víře samotné. „*Za stara, kdy víra v jisté splnění vyslovené kletby byla všeobecná, úchvatným zajisté dojmem působila píseň o dceři, od vlastní matky v javor zakleté a zvláště důtklivou výstrahou zazníval její konec: O nešťastná máti, která klne děti!*“⁵⁵ To dle slov Františka Bartoše činilo své doby píseň velmi oblíbenou, poučnou a hodnou různých zpracování již tehdejšími sběrateli, vedle Sušila Erbenem, či Kollárem.

4. 6. 1 Současní interpreti

Porovnávanými texty jsou adaptace ze zpěvníku *Já, písnička 2 – Ej, vandrovali hudci*, verze Jaroslava Hutky – *Vandrovali hudci*, podání skupiny Čechomor – *Putovali hudci*, výsledek spolupráce Vlasty Redla, skupiny AG Flek a Vladimíra Pavlici, Hradišťan – *Vandrovali hudci* a varianta Hany a Petra Ulrychových – *Putovali hudci*.

Už změnou názvu *Zakletá dcera* na *Vandrovali hudci* či *Putovali hudci* předurčují hudebníci hlavní motiv písně hudeckému putování. Někteří však i přes změnu názvu kletbu, původní stěžejní motiv textu písně, v ději neopomněli. Stejně jako provedl František Bartoš rozdělení⁵⁶ Kollárovo podobného zpracování písně, můžeme rozčlenit Sušilovu výchozí verzi na jednotlivé sekvence baladického děje. Porovnávané adaptace většinou vycházejí z následujícího základu písně,⁵⁷ jehož některé části dokonce vynechávají, jen výjimečně doplňují slokami z variantů.

Zakletá dcera⁵⁸

1. Putování hudeců; tři hudci přicházejí a vybírají dřevo na výrobu houslí, a to pro housle charakteristické, javorové.

„*Putovali hudci,*

tři švarní mládenci.

Putovali polem,

rozmlúvali spolem.

55 Bartoš, František. *Sto lidových písní československých: s rozbory a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 24 – 27.

56 Tamtéž, s. 27; 1. Matka a dcera v domě, 2. Dcera u studně, 3. Matčina kletba, 4. Její splnění, 5. Příchod hudeců, 6. Javorové housle, 7. Vzkaz dceřin, 8. Jeho vyřízení

57 Kompletní verzi písně, včetně variant a jiných čtení neuvádíme z důvodu jejího velkého rozsahu. Nicméně je dostupné například v knižní publikaci: Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 134 – 5.

58 Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 134 – 5.

*Uhledli tam dřevo,
dřevo jaborové,
na husličky dobré.*

*Podmě my ho sťati,
huslí nadělati.*

*Budú z něho, budú
troje husle hlasné. “*

2. Odhalení zakleté dcery; když chtějí pokácet vybraný strom, dřevo zbledne, zapláče a k nim promluví.

*„Ponýprv zarubli,
dřevo zesinalo.*

*Po druhé zaťali,
dřevo zaplakalo.*

*Po třetí zaťali,
dřevo promluvílo:
Nerúbejte, hudci,
nešvarní mládenci.*

*Nejsem já to dřevo,
jsem já krev a tělo. “*

3. Dceřina prosba; dívka v dřevo zakletá říká hudecům, co mají udělat, aby se o jejím osudu dozvěděli otec i matka.

*„Kořen vykopejte,
otci mě dodejte.*

*Otcovi na radost'
a matce na žalost'. “*

4. Kletba, důvod kletby; sloku v závorkách, pocházející z varianty, z jiného čtení, řadí František Bartoš k základu písně z toho důvodu, aby byla patrna příčina kletby, bez této sloky bychom nevěděli, proč matka na dceru kletbu uvalila.

„Ta mě zaklnula,

dyž sem vodu brala.

(Že sem s milým stála,

slovko s ním mluvila.)

Ostaň, dcero, ostaň,

jaborem vysokým,

listečkem širokým.“

5. Ponaučení; dopad kletby pocítuje matka především sama na sobě.

„O, nešťasná máti,

kerá klne děti.“

Úvodní část, kdy přicházejí hudci krajinou a vybírají vhodný javor, nalezneme ve všech porovnávaných adaptacích. Ve verzi Ulrychových a také ve zpěvníku *Já písnička 2* však nalezneme ještě přidruženou sloku, „*Putovali horú, horú javorovú⁵⁹/Ej, vandrovali horú, ej, horú javorovú,*“⁶⁰ která se v žádném Sušilově variantu ani v nejpodobnější verzi Erbenově nenachází. Dále se také setkáváme s odlišností v počtu putujících hudeců, Ulrychovi i lidový zpěvník uvádějí dva, což by naznačovalo bližší podobnost záznamu Karla Jaromíra Erbena, avšak na straně druhé zbylý text je bližší verzi Sušilově. Stejně objevíme dva hudce u Jaroslava Hutky, u něhož však víme,⁶¹ že se písní inspiroval právě ve sbírce Erbenově.

Pohlédneme-li blíže na druhou část, kde hudci tnou do stromu, jenž na jejich činy reaguje a dokonce promlouvá, mohli bychom ji na základě adaptací rozdělit na

59 Hana Ulrychová - Putovali hudci. In: *YouTube* [online]. 2009 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0-iB8w0dYNS>. Píseň je v tomto zpracování nejbližší jak Sušilovo verzi, tak verzím porovnávaných interpretů, nalezneme ji však i v několikerém provedení ve zpěvníku na webových stránkách Hany a Petra Ulrychových www.javory.cz.

60 *Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. 2, Pro 5. - 9. třídu.* Vyd. 3. Cheb : Music Cheb, 2002, s. 11.

61 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka: „...*Erbenova sbírka mě nezaujala, až na píseň Vandrovali Hudci, ale k tomu sám Erben poznamenává, že ji převzal.*“

další dva oddíly. Motiv, kdy hudci tnou do stromu – poprvé, načež strom zesíná, máme ve všech adaptacích, podruhé – načež strom zapláče, nalezneme již jen ve znění Redla s Pavlicou, a děj ostatních adaptací se v tomto bodě rozchází. U Čechomoru strom již promluví, a následuje refrén, dynamizující píseň, který bychom mohli považovat za druhý oddíl druhé části: „*Nerúbejte, hudci, vy krásní mládenci, nejsou já jen dřevo. Nerúbejte hudci, vy krásní mládenci, já jsem krev a tělo.*“⁶² Poté následuje u Čechomoru tnutí třetí a přímý přesun k vysvětlení kletby. U Ulrychových a v lidovém zpěvníku druhé tnutí chybí. Když tnou hudci potřetí, dřevo promluví, a to u všech adaptací. Tím však píseň v lidovém zpěvníku i u Ulrychových končí a o dalším ději, proč dřevo promlouvá, nebo že se vůbec jedná o zakletou dceru, se nedozvíme. Již zmíněný druhý oddíl, promluvu dřeva, „*Nejsem já to dřevo, jsem já krev a tělo,*“⁶³ nalezneme jako závěr u Redla s Pavlicou, jejichž píseň další děj nerozvíjí a opakuje jen úvodní verš, „*Vandrovali hudci, vandrovali hudci.*“⁶⁴

Třetí část Sušilovy verze, kde dcera žádá hudce, aby vykopali její kořen a odnesli jej otci a matce, neobsahuje žádná z porovnávaných adaptací. Podobný jev nalézáme jen v Erbenově písni přejaté Jaroslavem Hutkou, kde zakletá dcera říká: „*Jděte, hudci, jděte, mé matce zahrejte. Zahrejte u dveří o té její dceři.*“⁶⁵

Ke čtvrté a páté dějové části na základě Sušilovy verze, kletbě, se dopracovali jen interpreti skupiny Čechomor v následujícím sledu: „*Máti mě zaklela, já s milým seděla, na zlé nemyslela,*“⁶⁶ vložená, původně závěrečná, poučná pasáž „*Kletba z úst vyletí, co proklíná děti, ó nešťastná Máti,*“⁶⁷ a znění kletby „*Ostaň dcero ostaň, javorem vysokým, s lístečkem širokým.*“⁶⁸ Poté následuje opakování refrénu, tedy druhého oddílu druhé části. Na základě verze Erbena se závěrečným pasážím věnuje i Hutka, v jehož textu také víme, proč byla dcera zakleta: „*Matka mě zaklela, když jsem*

62 Píseň: Putovali hudci. In: *Čechomor* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.cechomor.cz/pisne/putovali-hudci.html>.

63 Texty písní: Vandrovali hudci. In: *Vlasta Redl* [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.redl.cz/new/index.php/tvorba1/texty-pisni/103-vandrovali-hudci.html>.

64 Tamtéž.

65 Texty písní: Lidové písně. In: *Jaroslav Hutka* [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://hutka.cz/new/html/texty1.html#vandrovali_hudci.

66 Píseň: Putovali hudci. In: *Čechomor* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.cechomor.cz/pisne/putovali-hudci.html>.

67 Tamtéž.

68 Tamtéž.

vodu brala. Když jsem vodu brala a s milým postála.“⁶⁹ Ono ponaučení z kletby však neuvádí přímo, ze slov matky vychází samo najevo, že ztráta dcery je trest: „*Dosti já hoře mám, když své dcery nemám.*“⁷⁰

Zaměříme-li se na zachování či proměny jazykových výrazů, nenalezneme mnoho rozdílů. Jedná se buď o úpravy slov nářečních či archaických, které následně činí texty srozumitelnějšími pro čtenáře dané doby. Avšak pro zachování specifičnosti a historické podoby někteří interpreti původní podoby slov zachovávají. Pro příklad místo výrazu zaklnula užívá Čechomor slova zaklela, jehož je užito také v písni Erbenově, a tedy později i u Jaroslava Hutky, dále místo výrazu zarubli užívají Redl s Pavlicou, zpěvník *Já písnička 2* i Čechomor výrazu zařali. Jiným důvodem úprav může být rytmičnost slova nebo jeho použití v rýmu. Patrně například ve verších „*Pojďme mi ho sřati, huslí nadělati*“⁷¹ u Sušila, převedené na „*Dřevo porúbáme, huslí naděláme*“⁷² u Čechomoru, přičemž je v adaptované verzi kladem důraz na hlásky á a e, které působí melodičtěji.

4. 6. 2 Sběratelské varianty *Zakleté dcery*

Jak již víme, verze Sušilova, Erbenova i Kollárova čerpá ze stejného námětu zakleté, ale nevinné dcery. Přirozeně se však záznamy liší, český Erbenův a moravský Sušilův si je ovšem výrazově, ale také dějovou posloupností bližší než slovenská podoba Jana Kollára.

Stejně jako u Erbena, tak také u Sušila začíná děj příchodem hudeců, pokračuje tnutím do stromu, odhalením zakleté dcery a zjištěním důvodu kletby. U Kollára však začíná děj ještě před kletbou, kdy matka posílá dceru pro vodu, a následuje kletbou samotnou, když se dcera dlouho nevrací: „*Mať na ňu voľala: Anna, moja Anna, kděže si tak dlúho? Bodaj zdreveněla!*“⁷³ a až poté přicházejí dva (počet jako u Erbena) hudeci,

69 Texty písní: Lidové písně. In: *Jaroslav Hutka* [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://hutka.cz/new/html/texty1.html#vandrovali_hudci.

70 Tamtéž.

71 Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 134 – 5.

72 Písně: Putovali hudeci. In: *Čechomor* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.cechomor.cz/pisne/putovali-hudci.html>.

73 BARTOŠ, František. *Sto lidových písní československých: s rozborů a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 25 – 6. Citovaná balada „*Zakletá Dcera*“ v původním znění dostupná také online: KOLLÁR, Jan. *Národní zpiewanky čili pjsně swětské Slowákůw w Uhrách gak pospolitého lidu tak i wyššich stawůw, sebrané od mnohých, w pořádek uwedené, wyswětlenjmi opatřené a wydané od Jana Kollára: Djl druhy* [online]. 1835 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z:

kteří si vybírají strom, a také tnou. Poté se jak u Erbena, tak u Kollára dozvídají od zakleté dcery, jak mají dále činit. Na základě jejího přání jdou k matce a hrají o osudu dcery, v javor zakleté. To je pro matku trest za učiněnou kletbu a děj je u Kollára zakončen matčinými slovy, „*Ach, mládenci moji, chod'tě že přeč, chod'tě a žial mi nerob'tě, však já ho dosti mám, že Aničky němám!*“,⁷⁴ která sama vypovídají o mravním ponaučení. To je ve verzi Erbenovo podpořeno ještě dvojverším: „*Přenešťastná máti, co klne své děti.*“⁷⁵

Nejrozmanitější varianty závěru nám nabízí sbírka Sušilova, jenž obsahuje takzvaná *jiná čtení*. Jedná se o několikere varianty sesbíraných písní, také podle místa jejich sběru. V základní verzi, pocházející z Osvětiman, jsou hudci požádáni, aby vykopali kořen a donesli jej „*otcovi na radost' a matce na žalost'*“,⁷⁶ avšak zda to učiní, z textu nezjistíme, jen v závěru se dočteme tradičního ponaučení mravního, „*O neščasná máti, kerá klne děti!*“⁷⁷ Zajímavé porovnání však přináší *jiné čtení* od Brna, které nám nabízí dokonce dvě varianty konce. V prvním případě hudci vykopou kořen, postaví je matce ke dveřím a začnou hrát o kletbě, matka lituje svého činu, načež jí hudci nabídnou možnost vykoupení, což matka s radostí přijme, a shledáme šťastný konec: „*To máš, máti, dceru, dcerušku Barboru. Má milá matičko, vy ste mé srdéčko. Hned jí ruky vzala, lítostně líbala. Na mši svatú dala, almužnu skládala, Bohu děkovala,*“⁷⁸ avšak v druhém konci je matce umožněno vyplatit se jen z utrpení poslouchat píseň o zakleté dceři, která i nadále zůstane zakleta: „*Co nám, matko, chceš dát? Přestanem píseň hrát. Dej nám, matko, tři sta, vyprovod' nás z města. Matka tři sta dala, z města sprovázela, žalostně plakala.*“⁷⁹

Z rozboru jednotlivých adaptací písně vychází najevo, že se interpreti nemuseli držet vždy jediné výchozí varianty písně, výchozího textu. Jinými slovy, výsledný text

<https://play.google.com/books/reader?id=Fk1dAAAACAAJ&printsec=frontcover&output=reader&hl=cs&pg=GBS.PP1>, s. 4 – 5.

74 BARTOŠ, František. *Sto lidových písní československých: s rozborů a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 25 – 6.

75 ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha: Alois Hynek, 1886, s. 522 – 523.

76 Sušil, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 134 – 5.

77 Tamtéž, s. 134 – 5.

78 Tamtéž, s. 134 – 5.

79 Tamtéž, s. 134 – 5.

může čerpat jak ze základu sbírky Sušilovy, tak Erbenovy, nebo z obou současně. Například u Ulrychových nalezneme dokonce více variant výsledné písně. Tvůrčí činnost hudebníků je patrná především v kompozici textu písně. Zatímco někteří zachovávají relativní celistvost baladického děje (Čechomor, Jaroslav Hutka), případně ji obohacují opakováním refrénu, a tedy zvýrazněním melodické složky, nalézáme u jiných interpretů jen „dějové torzo“, opěvující jen část příběhu (Ulrychovi, *Já písnička 2*, Redl/Pavlica). To však neznamená, že by neúplnost původního děje předurčovala méněcennost výsledné písně, naopak, dochází k zaměření a ke zvýraznění části, ve které přicházejí (putují či vandrují) hudci, u Ulrychových a ve zpěvníku dokonce obohacené o prostředí, kudy putují. Odkaz na motiv putování je ostatně zdůrazněn v názvu všech porovnávaných adaptací, a přestože některé výsledné písně bezpochyby vycházejí primárně ze Sušilovy sebrané verze *Zakleté dcery*, původního názvu u žádné z nich nenalezneme.

5 Z dotazníků interpretů lidové hudby

Porovnávání názorů jednotlivých hudebních interpretů interpretační odlišnost v otázce zpracovávání lidových písní odkrývá. Totožný je u vybraných respondentů samozřejmě zdroj inspirace, kterým jsou lidové zpěvníky i sbírky národních písní, mezi nimiž nacházíme i rozsáhlou sbírku Sušilovu, ale především cit a snaha pracovat s písněmi tak šetrně, aby jim pokud možno nebylo ublíženo. To lze doložit slovy Jiřího Plocka, který v *Sušilovském zrcadle* uvádí poněkud volné příspěvky jak hudebníků, tak folkloristů se Sušilem pracujících tvrzením, že „*ať se lidové písní věnovali s jakýmkoli záměrem a v jakémkoli postavení, tak vždy upřímně a s láskou. Ona láska je společným jmenovatelem pro všechny zúčastněné, byť jsou jako jednotlivci rozdílných natur a názorů. Ona také dává jejich textům punc autenticity, vnitřní pravdivosti.*“⁸⁰

Je ovšem otázkou a také výzkumným cílem této práce přiblížit, zda je volba jejich interpretačního způsobu a stylu zhudebnění považována za vhodnou. Jinak k interpretacím přistupují „konkurenční“ hudebníci, jinak je chápe laický posluchač, ať už oddaný dané hudební skupině, či žánrově nezaujatý. Na podkladě individuálně sestavených dotazníků pro několik hudebníků, zastupujících odlišné interpretační přístupy k lidovým písním, byl získán materiál obsahující názory na přístup k přejímaným písním, na práci ostatních hudebníků, na postavení lidové písně v současnosti, na spektrum posluchačů a na Františka Sušila samotného. Záměrem dotazníkového projektu bylo přiblížit náhled interpretů na tyto skutečnosti od osobního vztahu k lidové hudbě přes přejímání písní ke zprostředkování publiku a následné zpětné vazbě od posluchačů.⁸¹ V této kapitole bude pracováno s názory sólových hudebníků Jaroslava Hutky, Petra Lutky a Jitky Šuranské i s názory zástupců hudebních skupin či muzik Karla Holase (Čechomor), Jaroslava Krčka (Musica Bohemica) a Michala Miltáka (Strážnická cimbálová muzika).⁸² Česká i moravská hudební scéna nepochybně oplývá četnějším zastoupením interpretů obou kategorií; někteří byli již osloveni Jiřím Plockem a vyjádřili své postoje v *Sušilovském zrcadle*, někteří z oslovených sice čerpají inspiraci v lidové hudbě, ale nikoli u Františka Sušila, jiní na

80 PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 6. Namátkou mohu z autorů příspěvků v publikaci jmenovat hudebního folkloristu Vladimíra Úlehlu, hudebního vědce a publicistu Jana Trojana, etnografa Dušana Holého, písničkáře, muzikanta a filmového scénáristu a režiséra Vladimíra Mertu, či zpěvačku a hudebnici Janu Lewitovou.

81 Všechny citované dotazníky jsou očíslovány a uvedeny v příloze práce.

82 Strážnice je místem častých moravských folklorních slavností, stala se také centrem pozornosti folkloristy Vladimíra Úlehly. Především pro publikaci *Živá píseň*.

žádost o spolupráci nereagovali, což je u výzkumů přirozené. Přesto považujeme získaný vzorek za vhodný, zahrnující interprety odlišného způsobu prezentování písní, a v doplnění kontextu na základě odpovídající literatury za dostačující pro vytvoření představy o současné hudební scéně tohoto typu.

Odpovědi respondentů je zapotřebí chápat v kontextu s dobou, ve které vyrůstali, tvořili a aktuálně tvoří. Také by nemělo být opomenuto, že se nejedná o členy lidových souborů, ale o interprety, kteří hudbu vytvářejí, mnozí jsou skladateli vlastních písní, textů i melodií a vedle toho také pracují s lidovými písněmi. Dále záleží na vývoji jejich tvorby, zda u lidových písní začínali, nebo zda se k nim dostali až v průběhu svého hudebního působení.

5. 1 Cesta a vztah k lidové písni

„*Odkaz lidového umění je základem kultury každého národa,*“⁸³ znějí slova českobudějovického rodáka Jaroslava Krčka, který se folklorní tematice a lidové hudbě již od studijních let věnuje a je pro něj „*stálou studnicí poznání a inspirace.*“⁸⁴ Jiný základ a vztah k lidové písni má houslistka Jitka Šuranská, která ve folklorním prostředí vyrůstala – pochází přímo z „*regionu, kde se cítí tradice a lidová hudba je stále součástí života lidí.*“⁸⁵ Podobně je na tom houslista a zpěvák skupiny Čechomor Karel Holas, jenž se ocitl v prostředí folkloru díky svému otci, s nímž mohl hrát – „*a to bylo pro můj dnešní profesní život velmi zásadní.*“⁸⁶ Zajímavá je situace Petra Lutky, který sice pochází z moravského prostředí, ale na výrazné pěstování folkloru si z období svého dětství v padesátých a šedesátých letech nevzpomíná. To však neznamená, že by folklor v tomto prostředí absentoval, jelikož „*své nezadatelné místo v srdcích lidí tam zcela jistě měl. Často a rádi jsme zpívali – doma, při práci, o prázdninách, dovolených (...)* přezpívali jsme mnohokrát všechny písničky, které jsme znali a uměli nazpaměť.“⁸⁷ K hlubšímu zájmu o folklor jej však přivedl až Jaroslav Hutka, „*když začal na začátku 70. let hrát písně ze Sušilovy sbírky.*“⁸⁸ Michala Miltáka ze Strážnické cimbálové muziky zase fascinovali primáši, kteří mu umožnili spolupráci – „*tito mně otevřeli zcela*

83 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček (Musica Bohemica).

84 Tamtéž.

85 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská. Uvádí, že pochází z Kudlovic u Uherského Hradiště, tedy z centra moravského Slovácka.

86 Dotazník č. 1, Karel Holas (Čechomor).

87 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

88 Tamtéž.

nové dimenze vnímání lidové písně a vtáhli mě hluboko do jejích útrob.“⁸⁹ U všech výše zmíněných vychází najevo pozitivní inspirace a motivace, ať již s kořeny v rodném prostředí, nebo vznikající během studia a iniciace v hudebním oboru.

Zcela specifická byla cesta za lidovou písní Jaroslava Hutky. Jeho pouť za folklorní tematikou nevedla přímo. Spíše naopak. Písničkář, fejetonista, prozaik i básník Jaroslav Hutka „*to, čemu se říkalo lidová nebo národní píseň, ze srdce nesnášel, považoval to za blbé, kýčovitě a zcela nezajímavé a taky komunistické.*“⁹⁰ Především politická situace a situace celé společnosti v období komunistického režimu ryzí lidové písní nenahrávala. Její umělé vykonstruování dle socialistické, navenek optimistické, krojované či jinak tradiční představy vzbuzovalo pravděpodobně nejen v J. Hutkovi pocity kýčovitosti. Byla však součástí programů základních škol, na což Hutka vzpomíná jako na „*povinné hopsání v krojích a zpívání v různých lidových souborech.*“⁹¹ Nejevil o její poznávání zájem. Až roku 1968 se mu dostala do rukou sbírka Františka Sušila, již v prvopočátcích považoval za něco podobného „*obrozeneckým podvrhům*“, také kvůli titulní kresbě a samotnému názvu *Moravské národní písně*. Pochyby, ale také pohnutky k zamyšlení však přivedila „*ta bohatost textů a hudby,*“⁹² která neodpovídala Hutkovým dosavadním znalostem folkloru, navíc znal snad jen tři ze stovek obsažených písní. Když mu následně jeho známý, historik, potvrdil pravost rozsáhlé sbírky, odjíždí o rok později na Moravu, aby tam po důsledném, poctivém prozkoumání, a především prozpívání sbírky „*objevil moravskou Atlantidu, (...) úplně nový a pravdivý svět staré a zapomenuté Moravy,*“⁹³ která se od sedmdesátých let stala vedle jeho vlastní autorské tvorby hlavním zdrojem balad a příběhů pro zpěvácký repertoár.

5. 2 František Sušil a další inspirační zdroje

Víme, že Sušilova sbírka nebyla své doby jedinou dostupnou sbírkou, přičemž ani její znalost nebo vlastnictví nemusí znamenat, a neznamená, jediný zdroj poznání. Inspirace nevzniká jen na základě sbírek, ale také z přímého kontaktu, z čehož přirozeně vyplývá, že „*někdo si cestu k živé lidové písni našel právě skrze Sušilovu sbírku, pro*

89 Dotazník č. 6, Michal Milták (Strážnická cimbálová muzika). Mimo jiní uvádí vliv primáše (tj. prvního houslisty lidové kapely) Volavého, Staňka, Kubíka či Petruchy.

90 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

91 PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 56.

92 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

93 Tamtéž.

*jiné zůstala především vzácným svědkem minulosti, exponátem ve vitríně, protože jeho kontakt s lidovou písní byl přímý (například na Horňácku) a nepotřeboval prostředníka.*⁹⁴

Zatímco pro Jitku Šuranskou, která zdůrazňuje svou roli muzikanta, může být jednou z mnoha sbírek, se kterými přišla do styku – „*Na jakékoli sbírce písní mě jako muzikanta zajímá jediné. Že při listování a přezpívání nejednou narazím na píseň, u které se zastavím, vezmu housle do ruky a vím, že to je ona... Tu chci hrát... Sušila jsem nemoha minout. A písně jím zapsané hraju,*“⁹⁵ neznamená to, že by jakkoli pozbývala své hodnoty. Houslistku dle jejích vlastních slov nejvíce inspirují osobnosti, se kterými spolupracuje či spolupracovala a mohla s nimi „*sdílet ten zážrak – společně zazpívanou a zahraniou píseň.*“⁹⁶ Ze širšího okruhu sbírek čerpali a stále čerpají také ve skupině Čechomor, která vznikala v osmdesátých letech, a právě v těchto počátcích, kdy, jak píše zpěvák a kytarista skupiny, František Černý, „*jsme jezdili poslouchat na Horňácké a jiné folklorní slavnosti, probírali jeden zpěvník za druhým, živili se hraním (...) a sbírali zkušenosti. Základním zdrojem písní tohoto období byla právě Sušilova sbírka. Začalo nás bavit hledat a upravovat hlavně písně méně známé a zapomenuté.*“⁹⁷ Hlubší poznávání písní je vedlo i ke spolupráci s ostatními hudebními osobnostmi,⁹⁸ což dále rozvíjelo jejich nabyté zkušenosti. Z ostatních inspirujících sbírek jmenuje Karel Holas, jemuž byl Sušil uveden do podvědomí jak v houslích, kam od dětství docházel, tak později na hudební konzervatoři, například Františka Bartoše, Čenka Holase, Josefa Štefana Kubína či jeho oblíbené české skladatele Antonína Dvořáka nebo Leoše Janáčka. I v jejich vlivu by bylo možné hledat podněty pro originální spolupráci Čechomoru s filharmonií.⁹⁹ Základy pro kapelu hledal ve specifčnosti Sušilovy sbírky také Michal Milták, v sedmdesátých letech, později však svou pozornost obrátil k práci

94 PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 5.

95 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

96 Tamtéž. Počáteční hudební zkušenosti sbírala při spolupráci s Cimbálovou muzikou Stanislava Gabriela, velmi podstatná pro ni byla spolupráce s Jiřím Plockem, s nímž dokonce vydala CD *Pisňobraní*, obsahující moravské lidové písně, a neméně přínosná Jitce Šuranské byla, a je, spolupráce se zpěvačkami a interpretkami Lucií Redlovou a Beátou Bocek.

97 PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 95.

98 Mimo jiné Vlasta Redl, Jura Pavlica, Martin Hrbáč.

99 Tato spolupráce byla podporovaná zahraničním, avšak poněkud odlišně žánrově, tj. punkově, zaměřeným, hudebním skladatelem a zpěvákem Jazem Colemanem. Z jejich spolupráce vzniklo pravděpodobně nejznámější album skupiny, *Proměny*. Jak doplňuje Karel Holas v dotazníku, zahraniční muzikanti „*se shodují na tom, že melodika našich písní je velmi výjimečná a fascinuje je. Obdivují krásně klenuté melodie.*“

Vladimíra Úlehly, poskytujícího podrobnější informace o původní charakteristice písní – „z jeho zápisů se dá poměrně snadno zahrát původní interpretace.“¹⁰⁰

Sušilovo přední sběratelské postavení na Moravě, jelikož „u nás v Čechách je to Karel Jaromír Erben a celá řada dalších“,¹⁰¹ se dočkává upřednostnění především v tvorbě Jaroslava Hutky, o jehož objevení „moravské Atlantidy“ byla řeč výše, dle kterého je „Sušil výjimečný a snad jediný, kdo neshbíral ideologicky, i když tehdejším vlastencem také byl, jenže byl nějak vzdělanecky nad věcí (...), jeho zápisy jsou nejbliže pravdě, jsou nejspíš téměř úplně oproštěna od dobového vkusu.“¹⁰²

Petr Lutka se k Františku Sušilovi dostal dvojí cestou: přes Jaroslava Hutku a mnohem později přes náboženství. Některé písně sice znal a hrál ještě před Hutkou, pravděpodobně však bez hlubšího zalíbení, a jak uvádí, zahrál píseň „párkrát jednorázově, ale pak ji odložil.“¹⁰³ Až v odlišném a osobitém přístupu Jaroslava Hutky si uvědomil její kouzlo – „Jaroslav, když ji objevil, hrál ji pravidelně, až postupně zlidověla. A taky jsem neuměl tak rozezpívat publikum, jak to dovedl a dodnes umí on.“¹⁰⁴ Následně si Lutka *Moravské národní písně* v antikvariátu pořídil a začal z nich řadu písní hrát. Tuto situaci vhodně vystihuje Jitka Šuranská, hovořící o probuzení zájmu – „ve mně můj zájem někdo probudil. A já ho můžu probudit v někom dalším, budu-li ve své vášni dostatečně přesvědčivá.“¹⁰⁵

Zdá se, dle slov Františka Černého, že mají-li interpreti v rukou sbírku lidových písní (jmenuje *Moravské národní písně*), zbývá si jen jednoduše vybrat, jelikož „chcete-li si zahrát pěknou píseň, vezměte nuž a vetkněte ho libovolně do stránek Sušilovy sbírky. Je to vyzkoušeno, nenatrefíte-li zrovna na klenot, určitě bude na protější stránce.“¹⁰⁶

5. 3 Výběr písně a její úpravy

Zatímco volba, které písně zpívat a interpretovat, bývá přenechána zaujetí a intuici, a také mimo vnější hodnocení vhodnosti jejich výběru, především přístup

100 Dotazník č. 6, Michal Milták (Strážnická cimbálová muzika).

101 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček.

102 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

103 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

104 Tamtéž.

105 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

106 PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 95.

k textové a melodické úpravě „*je nesmírně citlivé téma. A co člověk, to rozdílné vnímání tohoto problému.*“¹⁰⁷ Slova Jitky Šuranské plně vystihují situaci v české hudební scéně. Především je zapotřebí si uvědomit, že všichni současní autoři, stejně jako tomu bylo už při vzniku lidových písní, jsou tvůrci, a tedy vytvářejí nové umělecké artefakty. Při práci s lidovou písní, zakotvenou v minulosti, v tradici, se hudebníci pohybují na tenké hranici. Není záměrem žádného z dotazovaných interpretů popřít původ „svých“ písní, ale najít, a v tom se shodují, vhodný způsob jejich interpretace tak, aby se písně staly publiku blízkými a příjemnými. Až tehdy, když si posluchači začnou prozpěvovat předávané texty a melodie, bývá navozena atmosféra, o které hovoří František Bartoš, kdy „*tu ten, tu onen zanotil novou píseň, kteráž se ihned stávala společným majetkem všech.*“¹⁰⁸

5. 3. 1 Žánr – původní znění či přijatelná obměna

Názory se však poněkud rozcházejí v otázce mísení žánrů, kde je zřetelně vidět odlišnost osobního vkusu a přístupu. Tam, kde například Jaroslav Krček o prolínání pochybuje – „*tím, že se lidové předlohy ve zpracování (v úpravách) dostávají do žánrů spotřební hudby nebo jazzu, nebo je hrají módní soubory, se z nich vytrácí charakter národa, kraje, ztrácí se originalita, v jistém smyslu exotičnost, stává se z nich mnohdy jen hudba kosmopolitní,*“¹⁰⁹ klade si Jitka Šuranská aktuální otázku – „*můžeme ty písně hrát jen doma. A jen konzervativně. Otázkou je, kolik lidí je tam u nás doma uslyší. Snažím se neubližovat, nezneužívat a dostat ty úžasné písně k co nejširšímu publiku.*“¹¹⁰ Poněkud otevření novým přístupům zůstávají i Michal Milták – „*jsem o poznávání a interpretaci i jiných žánrů (...), pokud jsem však někde pevně ukotven a něco skutečně cítím a mám to rád, pak klidně mohu hrát i jiné žánry a přitom se vracet zpět a to své pravé obohacovat*“¹¹¹ a Petr Lutka, vycházející z úcty, a citu, který napomáhá „*vybírat, kultivovat, udržovat a předávat ji dál neporušenou (...). Na druhou stranu to ale vůbec nemusí znamenat, že původní verze je nedotknutelná. Lidé, kteří tyto písně zpívali a hráli, často je také s úctou, láskou a vkusem ohlazovali, jako se ohlazuje oblázek v řece,*

107 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

108 BARTOŠ, František. *Sto lidových písní československých: s rozbory a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 5. Ona svoboda „přivlastňování“ či „osvojování“ písní nebyla své doby omezována autorskými právy, což navozuje představu společnosti schopné koexistovat v přítomnosti ostatních a přirozeně s nimi sdílet, v tomto případě, kulturní bohatství.

109 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček (Musica Bohemica).

110 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

111 Dotazník č. 6, Michal Milták (Strážnická cimbálová muzika).

až je krásně hladký, oblý a dokonalý na pohled i omak,“¹¹² k čemuž dodává, že nelze objektivně říci, že jedna inspirovaná verze převyšuje další. P. Lutka se dále nechává inspirovat představou, že by to lidová interpreti hráli, v čemž lze spatřovat jistou podobnost s Jaroslavem Hutkou – „já se snažím zpívat písně, jak jsem je pochopil a vlastně podle lidového modelu v tom smyslu, že to zpívám ve svém „nářečí“, to znamená v hovorové češtině.“¹¹³

5. 3. 2 Text a melodie

Lidová pěvci, odborně hudebně nevzdělaní, metrická pravidla a terminologii neznali. Texty i melodie¹¹⁴ vznikaly nejčastěji synchronně a „jen v řídkých poměrně případech skládala se slova písně dle nápěvu již známého.“¹¹⁵ Logický důvod tohoto postupu uvádí Petr Lutka, a to, že „známá melodie automaticky evokuje původní všeobecně známý text, který k ní patří.“¹¹⁶ Obě složky spolu neodlučitelně souvisejí, jelikož jedna bez druhé by postrádala rysy lidové písně. Této nezbytnosti jsou si interpreti vědomi a snaží se udržovat mezi melodií a textem rovnováhu, avšak v důsledku odlišného interpretačního přístupu a také instrumentálního zastoupení bývá většinou jedna složka výraznější.

Melodii podporovanou nástroji, které udávající rytmus, lze spatřovat například u skupiny Čechomor, vyznačující se právě rozsáhlým instrumentálním zastoupením.¹¹⁷ Karel Holas jen potvrzuje fakt, že se ve folkloru často opakují témata písní – „a my se nechceme příliš opakovat, proto náš výběr ovlivňuje hlavně melodie.“¹¹⁸ Ovšem podobnost není výlučně jevem textů, objevuje se právě i v oblasti melodické.¹¹⁹ Jiné hudební skupiny či muziky vidí podporu melodičnosti v zařazení cimbálu – „v Čechách se tento malý cimbál používal především melodicky. V souboru Musica Bohemica jej

112 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

113 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

114 Pochopitelně se můžeme setkávat s různými, synonymními výrazy pro pojmy text (slova) a melodie (nápěv).

115 BARTOŠ, František. *Sto lidových písní československých: s rozbory a výklady*. V Praze: nákladem J. Otty, 1903, s. 9.

116 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

117 Lidově charakteristické housle, dudy, či akordeon hrají s méně obvyklými kytarami, bicími aj.

118 Dotazník č. 1, Karel Holas (Čechomor).

119 Pro srovnání lze uvést písně skupiny Čechomor *Proměny a Příčina pláče/Rehradice*, kde by úvodní takty mohly snadno navodit myšlenku opačného textu.

můžete často slyšet, ¹²⁰ který může být „barevně zajímavým nástrojem“ ¹²¹ v doprovodu k hudeckému základu.

Co se týče úprav textů, ty bývají v instrumentálních skupinách patrné především v rozsahu slok. K tomu se v *Sušilovském zrcadle* poněkud radikálně vyjadřuje Vladimír Merta: „první, co nedomrlý sušilovec udělá, je seškrtání mnohdy nesnesitelné délky, ořezání nářečí, otrocké přezpívání očividně přibližného záznamu, nebo naopak jeho vtažení do nové noty.“ ¹²² Zde však vyvstává další otázka, zda by dnešní posluchači byla „ochotni“ věnovat původnímu rozsahu písní čas. Jsme opět u individuálního názoru a vkusu, kdo by na koncertě volil poslech jedné dlouhé písně místo pěti zkrácených, možná však okradených o původní kouzlo detailu. Jinými úpravami je propojování a kombinování různých variant nápěvů, které jsou Sušilovou sbírkou ¹²³ nabízeny a na nichž mohou interpreti intuitivně aplikovat své tvůrčí schopnosti, jak píší, s citem.

„Co se textu a melodie týče, upravuji minimálně,“ ¹²⁴ uvádí Jitka Šuranská. Osobitě přistupuje k interpretaci J. Hutka: „člověk musí jít napřed po slově a až pak po hudbě.“ ¹²⁵ Hutka vidí základní rozdíl mezi melodií a textem také již v přístupu sběratelů českých (Erbenova sbírka instrumentální) a moravských (Sušilova naopak vokální). Snaží se písně pochopit, převyprávět, a právě ve slovech, v obsahu vidí hledanou stopu po člověku. „Slovo je pro mne první, melodie ho jen podporuje, rámuje. U většiny těch, kteří také ty lidové písně zpívají, jde o efekt.“ ¹²⁶ J. Hutka svým přístupem, zdá se, volil nejlidovější cestu z dotazovaných, budeme-li za lidové považovat předávání písní takové, při kterém zpěvák reprodukuje text tak, jak jej přečetl nebo uslyšel, pochopil, ale také zapamatoval. Onen zmíněný efekt, podporován zvýrazněním melodie originálními nástroji nebo opakováním melodického refrénu, je zvýrazněním, které nemusí vždy korespondovat s původní podobou písně, avšak ozvláštňuje ji, uskutečňuje její existenci v kontextu dobové proměny. Bylo by možné spekulovat o skutečnosti, zda důraz na text, tedy na obsah, neznamená upřednostňování

120 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček (Musica Bohemica).

121 Dotazník č. 6, Michal Milták (Strážnická cimbálová muzika).

122 PLOCEK, Jirí. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, s. 81.

123 SUŠIL, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, 794 s. Případně jiná vydání, která mají hudební interpreti k dispozici.

124 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

125 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

126 Tamtéž.

lidové písně před publikem, které ji bude či nebude akceptovat takovou, jaká je, a oproti tomu, zda důraz na melodii, tedy na formu, nebo možno říci na efekt, neznamená upřednostnění zájmů publika před písní, která se v upravené podobě bude pohybovat na hranici lidovosti.

5. 4 Otázka terminologie – píseň lidová či národní

Jaké faktory vlastně v písní vytvářejí „lidovost“ nebo „národnost“? K zařazení této otázky mě vedl nejen název sbírky *Moravské národní písně*, ale také úvaha, že v užívání jistého termínu může být skryt hlubší význam písní z pohledu dotazovaných.

Zatímco někteří považují názvy za synonymní, přestože intuitivně upřednostní pojem „lidová“, jiní podávají odůvodnění. Jaroslav Krček se shoduje s Michalem Miltákem na lidové písní s tím, že, „*národní může být i hudba umělá*,“¹²⁷ souhrnně s lidovou vnímaná jako repertoár daného národa. Jitka Šuranská používá „*ráda slovo tradiční hudba*,“¹²⁸ což podobně jako termín Jaroslava Hutky vesnické písně odkazuje ke kořenům lidových písní, k místům jejich vzniku. Zajímavé zamyšlení nad relativně synonymními pojmy poskytl Petr Lutka – „*někdy se říká, že určitá píseň zlidověla (...), ale stane se taková píseň svým zlidověním lidovou nebo národní písní? I když ji zná a zpívá celý národ? Sotva. (...) Řekl bych, že lidová píseň oslovuje každého svou univerzálností – dostupností svého obsahu mladému i starému člověku, vzdělanému i zcela prostému*,“¹²⁹ a odkazuje i k tomu, že lidová píseň „*vznikla spontánně, shůry, z čistého srdce, bez spekulací, darem, zdarma, milostí...*“¹³⁰

Když písně mezi lidem vznikaly, nikdo nekladl důraz na to, zda zpívá píseň národní, či lidovou. Na důležitosti nabývala terminologie v období, kdy národ hledal v lidovosti oporu, ať už v potvrzení kulturní tradice a historie v době národního obrození, nebo na přelomu devatenáctého a dvacátého století, kam lze zasadit slova Leoše Janáčka – „*Myslím, že když naše umělá hudba poroste z téhož zřídla lidového, tak my se všichni v těch výtvorech umělé hudby budeme objímat, tak to bude společné, tak nás to bude spojovat. Lidová píseň váže národ, váže národy, všechno lidstvo*

127 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček (Musica Bohemica).

128 Dotazník č. 2, Jitka Šuranská.

129 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

130 Tamtéž.

v jednoho ducha, v jedno štěstí, v jedno blaho,¹³¹ –, tak jako podklad socialistické ideologie ve druhé polovině století dvacátého. Přičemž o socialistickém období se několikrát zmiňuje, a také v kontextu s názvem písní, Jaroslav Hutka: „*Já bych pojem lidová i národní zrušil. To jsou ideologická označení.*“¹³²

5. 5 Současný posluchač a budoucnost lidové/národní písně

Mimo terminologii stojí reálný zájem či nezájem. „*Lidová hudba má budoucnost, pokud bude mít interprety a posluchače,*“¹³³ míní Jitka Šuranská, a jak již bylo uvedeno dříve, bude-li přesvědčivá, bude moci vzbudit zájem u ostatních. Že zájem o lidovou hudbu neutichá, dokládá i Karel Holas, a to především v místech, kde jsou ještě folkloru nakloněni. Navíc ten, u koho se podaří zájem vzbudit, má „*hlavně díky internetu, otevřený přístup ke všemu, i k folkloru.*“¹³⁴ I přes mediální dostupnost si však posluchači, jak dále uvádí, cestu na koncert najdou a „*jsou průřezem všech generací. Od dětí, přes dospívající, až po fanoušky v důchodovém věku.*“¹³⁵ Dvojnásobný význam návštěvnosti zmiňuje Jaroslav Krček, podle něhož jsou lidové písně pro starší generace vzpomínkou a hodnotou, kdežto pro děti mohou být aktivní činností, budou-li jim písně předávány hravou a radostnou formou, tedy bude-li u nich vzbuzen zájem. J. Krček uvádí ze zkušenosti, „*že děti umí lidovou tvorbu milovat.*“¹³⁶ O budoucnost lidové písně se neobává ani Michal Milták, je si vědom dostatečného počtu lidí, uvědomujících si v ní kulturní kořeny, a věří, „*že právě v současné době, kdy se na nás hrne spousta nekvalitní muziky, bude naše společnost lidovou píseň stále více oceňovat.*“¹³⁷

Opačnou vizi a problém v „*hudbě všude kolem nás*“ cítí J. Hutka – „*na živé koncerty vůbec chodí čím dál méně lidí.*“¹³⁸ Postrádá také kolektivnost, ze které lidová hudba vycházela. K rozčleňování společnosti přispívá i narůstající kvantita nových žánrů, „*kde každý žánr je menšinový.*“¹³⁹ V otázce na publikum vidí rozdíl především

131 ŠEDA, Jaroslav. *Leoš Janáček*. Praha: Státní hudební nakladatelství, n. p., 1961, s. 102. Janáček hovoří o umělé hudbě, důvodem je jeho hlavní zaměření, které bylo skladatelské.

132 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

133 Tamtéž.

134 Dotazník č. 1, Karel Holas (Čechomor).

135 Tamtéž.

136 Dotazník č. 4, Jaroslav Krček (Musica Bohemica). Soubor se navíc věnuje programům tematicky/lidově zaměřeným, ať Vánočním či Velikonočním koncertům, tak koncertům pro mládež, tzv. výchovným.

137 Dotazník č. 6, Michal Milták (Strážnická cimbálová muzika).

138 Dotazník č. 3, Jaroslav Hutka.

139 Tamtéž.

mezi publikem městským, které snad už dokáže reagovat jen na masivní reklamu, a vesnickým, kde si případné události, třeba koncertu, ještě všimnou. Opět to souvisí s vývojem celé společnosti, „*tehdy většina obyvatel žila na vesnicích, věděli o sobě. Dnes je to naopak. Město neumí být kolektivní.*“¹⁴⁰

Přesto je lidová hudba stále základem, pomyslnými kořeny, naší kultury. Třebaže její přítomnost není tak výrazně mediálně zvýrazňována, „*nic ji nenahradí v její inspirativní roli*“¹⁴¹ a to i přesto, že „*se jejími nejvýznamnějšími členy stávají ti nejméně známí, anonymní, často přehlížení.*“¹⁴²

Z této kapitoly vychází najevo, že dříve lidová hudba sdružovala celý národ pravděpodobně z důvodu nepřítomnosti hudby jiného typu. Avšak stejně, jako se v přirozeném vývoji utvořily rozdíly mezi městem a vesnicí, utvořily se také rozdíly v hudbě s příchodem nových žánrů. Tím přirozeně došlo k vyhranění názorů a rozprostření posluchačů mezi jednotlivé z nich. To, zda bude lidová píseň i nadále součástí zájmu posluchačů, záleží na tom, zda u nich bude zájem vzbuzovat a zda je zaujme více než přicházející nové žánry, podporované médii. To však nezůstává jen otázkou vkusu a zálibení, ale také otázkou zájmu o vlastní historii, zahrnující mimo jiné také kořeny kulturní.

140 Tamtéž.

141 Dotazník č. 5, Petr Lutka.

142 Tamtéž.

Závěr

V úvodní části práce byl stručně přiblížen život sběratele lidových písní Františka Sušila a jeho etnografická činnost. Pro doplnění představy o rozsahu sběratelství folklorního materiálu byli také jmenováni další sběratelé zastupující územní oblast českou, moravskou i slovenskou. Z jejich vzájemné inspirace a provázanosti jejich činnosti vyplývá nutnost chápání jak samotného objevování, tak zápisu lidových písní v celkovém kontextu. Nelze vycházet, především v souvislosti s inspirací v lidové tematice, z práce jednoho sběratele, v našem případě Františka Sušila, a to i přesto, že jeho činnost byla stylem zápisu písní ojedinělá.

První harmonizace a interpretace lidových písní pocházejí mnohdy ze spolupráce samotných sběratelů se skladateli vážné hudby, díky nimž byly písně veřejně prezentovány v širších vrstvách společnosti. Jak bylo uvedeno, důležitou roli ve společnosti (funkci zábavní, oslavnou, poučnou, ale také podporující vlastenectví, později nacionální ideologie) plnily lidové písně, především jejich textová složka, v průběhu celého sledovaného období, tedy od počátku 19. století až dosud. Proměny lidové písně se týkaly nejen její společenské funkce, ale také písně samotné. To opět korespondovalo s historickým vývojem, kdy nejprve hudební skladatelé, později interpreti moderní hudby začali s hudbou jistým způsobem experimentovat. Na toto počínání měl také bezpochyby vliv tvorby zahraniční. Zpočátku byla lidová hudba začleňována do hudby vážné (snad nejznámější jsou její klavírní harmonizace), později se naopak do výchozí hudby lidové začleňovaly žánry hudby nově vznikající.

Současná podoba hudební sféry, inspirované lidovou tematikou, byla předmětem praktické části předložené práce. Jak může vypadat lidová píseň v podání různých interpretů, bylo ukázáno na příkladu písně *Zakletá dcera*, kde na základě porovnání výsledných textů byly patrné především rozdíly obsahové. Odlišnosti jsou patrné také v rovině zvukové, jejíž podoba souvisí s použitím hudebních nástrojů při prezentaci (kontrast lze uvést na příkladu Jaroslava Hutky prezentujícího písně za doprovodu kytary a skupiny Čechomor se širokou instrumentální podporou, housle, kytara, akordeon, bicí a jiné). Také v této kapitole došlo k potvrzení, že nelze chápat činnost jednoho inspirujícího sběratele odtažitě od ostatních, jelikož z jednotlivých adaptací písně byla patrná podobnost s více sběratelskými variantami.

Závěrečná kapitola byla věnována dotazníkům získaným od současných hudebníků. Ti byli dotázáni na jejich vlastní cestu a vztah k lidové písni, na kontakt se sbírkou Františka Sušila a dalších sběratelů, na způsob přejímání a prezentace písni a také na současnou pozici lidové písně v rozsáhlé hudební konkurenci. Lze obecně uvést, že při poznávání folkloru, včetně lidových písní, považují interpreti za velmi přínosný přímý kontakt, a to i na základě vlastních zkušeností, jelikož mnozí v takovém prostředí vyrůstali. V případě podporování a „pěstování“ lidové tradice všeobecně vyzdvihují oblast Moravy. Rozdíly mezi publikem však vidí spíše mezi vesnicí, kterou považují za soudržnější a lidovým motivům přístupnější, a městem, kde postrádají kolektivnost a spatřují nutnost silné mediální podpory. I přesto se o budoucnost lidové písně, snad vyjma názoru Jaroslava Hutky, neobávají a věří, že budou-li ji vhodně prezentovat, stále si k ní lidé cestu najdou.

Rozporuplnou otázkou byla problematika mísení lidové písně s odlišnými žánry. Někteří hudebníci jsou experimentování nakloněni, jiní tento trend tolerují, někteří jej odmítají. To je přirozená reakce vycházející z osobního vkusu a názoru na to, co za lidovou píseň ještě považovat lze, a co už nikoli, co jí svědčí, a co jí naopak může „ublížit“. Tato otázka souvisí také s tím, jakému publiku bude možné lidovou píseň nadále prezentovat, koho se podaří zaujmout. Považuji za podstatné, že interpreti pracující s lidovými písněmi stále tvoří a hledají způsoby, jak je (pokud možno efektivně) prezentovat společnosti, která je mnohdy ve vztahu k folkloru lhostejná.

Zdroje – knižní

BARTOŠ, František. *Lid a národ: sebrané rozpravy národopisné a literární Františka Bartoše. Sv. 1.* Velké Meziříčí: F. J. Šašek, 1883.

BARTOŠ, František. *Sto lidových písní československých: s rozborů a výklady.* V Praze: nákladem J. Otty, 1903.

ČELAKOVSKÝ, František Ladislav a František BÍLÝ. *Korrespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského. 1, [část 2] [Čelakovský, 1907].* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1907, s. 161 - 449.

ČERNÍK, Josef. *Vonička lidových písní z Brněnska: Ze sbírek Františka Sušila, Františky Kyselkové a Františka Svobody uvil Josef Černík.* Praha II.: Národní hudební vydavatelství Orbis, 1951.

ČERNÍK, Josef. *Zpěvy moravských kopaničářů: Sebral Joža Černík.* V Praze: Nákladem J. Otty.

DOLANSKÝ, Julius. *Karel Jaromír Erben: studie s ukázkami díla.* 1. vyd. Praha: Melantrich, 1970.

DVOŘÁK, Karel a Felix VODIČKA. *Dějiny české literatury. II, Literatura národního obrození.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, 684 s.

ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla.* Praha: Alois Hynek, 1886, 610 s.

FROLCOVÁ, Věra. *František Sušil (1804-1868): odkaz a inspirace.* Vyd. 1. Editor Věra Frolcová. Rousínov: Etnologický ústav AV ČR, 2004, 222 s. ISBN 80-850-1065-8.

HANUŠ, Ignác Jan. *Život a působení Františka Ladislava Čelakovského.* Praha: [s.n.], 1855, 62 s.

Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby. 2., dopln. vyd. Praha: Supraphon, 1989.

Já, písnička: zpěvník pro žáky základních škol. 2, Pro 5. - 9. třídu. Vyd. 3. Cheb : Music Cheb, 2002. 173 s.

LÉBL, Vladimír. *Vítězslav Novák: Život a dílo*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

NERUDA, Jan. *Podobizny I*. Praha: Československý spisovatel, 1951.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Čtrnáctý díl: Kartel - Kraj. fotoreprint pův. vyd. Praha: Paseka;Argo, 1998, 1066 s. ISBN 80-718-5200-7.

Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Třináctý díl. Jana - Kartas. Praha: Sdružení pro Ottův slovník naučný, 1998, 1066 s. ISBN 80-718-5158-2.

Ottův slovník naučný nové doby: Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Díl první svazek druhý. fotoreprint pův. vyd. Praha: Argo, 1998, 1458 s. ISBN 80-718-5160-4.

PLOCEK, Jiří. *Sušilovské zrcadlo: nové cesty starých písní*. Vyd. 1. Olomouc: Folklorum, 2005, 136 s.

SEHNAL, Jiří a Jiří VYSLOUŽIL. *Dějiny hudby na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2001, 311 s. ISBN 80-7275-021-6.

SMETANA, Robert a Bedřich VÁCLAVEK. *Doslov: Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, s. 747-762.

SUŠIL, František. *Moravské národní písně: s nápěvy do textu vřaděnými*. 4. vyd. Praha: Vyšehrad, 1951, 794 s.

ŠAFRÁNEK, Miloš. *Bohuslav Martinů: Život a dílo*. Praha: Státní hudební vydavatelství, n. p., 1961.

ŠEDA, Jaroslav. *Leoš Janáček*. Praha: Státní hudební nakladatelství, n. p., 1961, 432 s.

TROJANOVÁ, Jaromíra. *Pavel Křížkovský: Personální bibliografie*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1985.

ÚLEHLA, Vladimír. *Živá píseň*. 1. vyd. Editor Maryna Úlehlová-Hradilová. Praha: Fr. Borový, 1949, 833 s.

VOGEL, Jaroslav. *Leoš Janáček*. Vyd. 2., v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 1997, 409 s. ISBN 80-200-0621-4.

VYCHODIL, Pavel Julius. *František Sušil: životopisný nástin*. Brno: Knihotiskárna benediktinů rajhradských, 1898.

Zdroje – elektronické

Antonín Dvořák [online]. 2005 - 2015 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/>.

Hana Ulrychová - Putovali hudci. In: *YouTube* [online]. 2009 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0-iB8w0dYNs>.

Jaroslav Hutka [online]. [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: www.hutka.cz.

Jitka Šuranská [online]. [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://jitkasuranska.cz/>.

KOLLÁR, Jan. *Národní zpiewanky čili pjsně swětské Slowákůw w Uhrách gak pospolitého lidu tak i wyššjch stawůw, sebrané od mnohých, w pořádek uwedené, wyswětlenjmi opatřené a wydané od Jana Kollára: Djl druhy* [online]. 1835 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <https://play.google.com/books/reader?id=Fk1dAAAACAAJ&printsec=frontcover&output=reader&hl=cs&pg=GBS.PP1>.

Moravské dvojzpěvy, op. 20. *Antonín Dvořák* [online]. 2005 - 2015 [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.antonin-dvorak.cz/moravske-dvojzpevy-op-20>.

Musica Bohemica [online]. 2006 - 2014 [cit. 2015-02-27]. Dostupné z: <http://www.musicabohemica.eu/>.

Písňe: Putovali hudci. In: *Čechomor* [online]. 2011 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.cechomor.cz/pisne/putovali-hudci.html>.

Texty písní: Lidové písňe. In: *Jaroslav Hutka* [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: http://hutka.cz/new/html/texty1.html#vandrovali_hudci.

Texty písní: Vandrovali hudci. In: *Vlasta Redl* [online]. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.redl.cz/new/index.php/tvorba1/texty-pisni/103-vandrovali-hudci.html>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazníky pro hudební interprety

Příloha č. 2 – Adaptace lidové písně *Zakletá dcera*

Příloha č. 1

DOTAZNÍK Č. 1

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Karel Holas** (Čechomor)

DATUM: 14. 2. 2014

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová hudba

1. 1 Jak si ve světě, přeplněném nepřeborným množstvím muziky, stojí lidová hudba, má ještě budoucnost? Z vyprodaných koncertů předpokládám, že o folklorní tematiku dnešní publikum zájem má. O jaké fanoušky se většinou jedná – je to starší generace, nebo si cestu k typicky českým či moravským písničkám (koledám, zpívánkám) nacházejí cestu i děti a dospívající?

Zájem o lidovou hudbu neuchází, a to hlavně v regionech, kde se tradičně folklor pěstuje. To je samozřejmě moc dobře. Pokud jde o návštěvníky a fanoušky našich koncertů, tak ti jsou průřezem všech generací. Od dětí, přes dospívající, až po fanoušky v důchodovém věku.

1. 2 Musí si dnes posluchač lidové hudby cestičku k tomuto žánru najít? Jaký vztah k národní hudbě jste měl v dětství, nebo v počátcích své hudební kariéry, vy?

Dnes je, hlavně díky internetu, otevřený přístup ke všemu, i k folkloru. Kdo má dnes zájem se v této oblasti orientovat, má to vlastně velmi jednoduché, ale jestliže někdo chce folklorem žít, je to stejné jako dřív. Ideální je, aby ho zažil především tam, kde se pěstuje. Já jsem od dětství, díky svému tátovi, folklor pěstoval. Otec hraje výborně na akordeon, takže jsme spolu velmi často hráli a to bylo pro můj dnešní profesní život velmi zásadní.

1. 3 Podle čeho vybíráte nové písně? Upřednostňujete některá témata, snažíte se o co nejrozmanitější výběr, nebo dáte na intuici a „první zaujetí“?

V první řadě jsme vždy dali na intuici, písnička nás musí hlavně zaujmout. A pak vybrané písničky důkladně třídíme. Ve folkloru se témata písní často opakují a my se nechceme příliš opakovat, proto náš výběr ovlivňuje hlavně melodie.

1. 4 Mnohé články o vaší hudbě oplývají titulky: „Čechomor více sází na rytmus“, stavíte tedy písně na základě textu, melodie, nebo jsou obě složky v rovnováze?

Obě složky se snažíme dát do rovnováhy, protože jedna bez druhé nemůže být. Ke každé písni se váže její základní rytmus, který vychází z rytmu slov a melodie a my ho pokaždé rádi zvýrazníme. S rytmickou linkou se dá velmi dobře pracovat a obměňovat ji. A i když je základní melodie pevně daná, občas pozměníme i ji.

1. 5 Je známo, že spolupracujete se zahraničními interprety (Joji Hirota, Gerry Leonard, Jaz Coleman...). Jaký postoj a jaký vztah mají k českému/moravskému folkloru? Když například zahraniční publikum nerozumí českým textům (vyjma studentů bohemistiky či slavistiky), zaměří se na melodii a na rytmus. Jaké je to ovšem pro hudebníky, kteří s těmi písněmi pracují?

Všichni zahraniční muzikanti, se kterými jsme spolupracovali, se shodují na tom, že melodika našich písní je velmi výjimečná a fascinuje je. Obdivují krásně klenuté melodie, které nám přijdou úplně přirozené a normální.

1. 6 Kdybyste se měl rozhodnout, zda je píseň lidová, či národní, který pojem upřednostníte a proč?

Upřednostňuji pojem lidová. Ale v podstatě se dají použít oba výrazy, oba jsou správné.

1. 7 Ke kterým písním máte, přesto že se často prolínají či opakují, bližší vztah – k českým či moravským?

Jak české, tak moravské písně jsou krásné, mají formální dokonalost a melodickou ušlechtilost, proto je jejich hodnota pro mě stejná. Kdybych musel zjednodušeně zhodnotit nějaký rozdíl, dalo by se říci, že české písně jsou převážně v durové a moravské, resp. slovenské písně jsou spíše v mollové tónině, nebo tóninách archaických. Ale ani tohle žádné z nich neubírá na jejich lidové citovosti.

2 František Sušil

2. 1 Jak jste se k Františkovi Sušilovi a ke sbírce Moravských národních písní dostali, dozvěděli jste se o jeho tvorbě díky J. Hutkovi?

O Františku Sušilovi jsem slyšel poprvé od svého skvělého učitele hudby pana Maděry, ke kterému jsem docházel v Moravské Třebové na hodiny houslí. Jezdil jsem k němu pravidelně každou neděli na hodiny teorie, praktických ukázek a povídání o hudbě. Později jsem se o něm učil na konzervatoři.

2. 2 Písničkář Jaroslav Hutka je považován za „znovu-objevitele“ F. Sušila v 60. – 70. letech. Myslíte si, že kdyby jej neuvedl do podvědomí veřejnosti on, že by se na Sušila zapomnělo, podobně jako kdyby Sušil nese-psal písně z Moravy, byly by i moravské balady zapomenuty? Byli přeci i jiní sběratelé a jsou i jiní interpreti. Mohl byste některé uvést, kteří vás nejvíce inspirovali?

To si neodvážím předvídat, jak by daná situace dopadla. Ale dalšími velkými sběrateli lidových písní byl František Bartoš, Čeněk Holas, J. S. Kubín, Jindřich Jindřich, Karel Plicka a mnoho dalších. Mými oblíbenými jsou naši skladatelé Antonín Dvořák, Bohuslav Martinů, Leoš Janáček, Vítězslav Novák a další.

2. 3 Kterou písničku, inspirovanou Františkem Sušilem, máte nejraději?

Velmi se mi líbí píseň „Vandroval jest člověk hříšný“, která je melodicky velmi silná a kterou jsem zpracoval do hudby k večerníčkům „Pohádka o hroších“ a objeví se i na naší další desce, kterou připravujeme/budeme brzo připravovat.

DOTAZNÍK Č. 2

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Jitka Šuranská**

DATUM: 16. 2. 2014

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová píseň

1. 1 Jak jste se k lidové hudbě dostala? Spolupracovala jste s cimbálovou muzikou, s Jiřím Plockem a dalšími. Co vás k této tematice vedlo?

Jednoznačně můj domov. Pocházím z regionu, kde se ctí tradice a lidová hudba je stále součástí života lidí. Pocházím z Kudlovic u Uherského Hradiště.

1. 2 Spousta interpretů pracujících s lidovou hudbou ji kombinuje s jinými žánry (např. Vlasta Redl – bigbeat, skupina Čechomor je považována folk-rock...), vy hrajete sólově na housle a využíváte loop station, to je také jistý experiment. Jaký máte názor na prolínání žánrů? Někdo si myslí, že to národní/lidové písně může ublížit.

To je nesmírně citlivé téma. A co člověk, to rozdílné vnímání tohoto problému. Vždy, když si začnu zpívat a hrát novou píseň, kterou chci zpracovat, toto téma znovu a znovu upřímně řeším. Je to pouze otázka osobního vkusu a citlivosti. Můžeme ty písně hrát jen doma. A jen konzervativně. Otázkou je, kolik lidí je tam u nás doma uslyší. Snažím se neubližovat, nezneužívat a dostat ty úžasné písně k co nejširšímu publiku.

1. 3 Snažíte se při přejímání balad/písní zachovávat původní text i melodii nebo se jen inspirováte a upravujete dle vlastní fantazie?

Co se textu a melodie týče, upravuji minimálně. Můj další hudební přínos ale neomezují. Když ve mně píseň probudí další hudební témata, se kterými se dá pracovat, tvořím...

1. 4 Jak si dnes ve světě stojí lidová hudba, má ještě budoucnost? O jaké fanoušky (nebo lépe posluchače) se většinou jedná? Jde o starší generace, nebo si cestu k typicky českým/moravským písničkám (koledám, zpívánkám) nacházejí i děti a dospívající?

Lidová hudba má budoucnost, pokud bude mít interprety a posluchače. Ve mně můj zájem někdo probudil. A já ho můžu probudit v někom dalším, budu – li ve své vášni dostatečně přesvědčivá. Je mým cílem hrát ty nádherné písně a přivést k nim co nejširší posluchačský okruh.

1. 5 Většinou ženy v kapelách působí jako zpěvačky, nebo spolupracují společně s jinými hudebníky. Jste na naší hudební scéně fenoménem, díky stylu, kterým písně prezentujete?

Mám silnou vnitřní potřebu vyjadřovat se hudbou. Abych to mohla dělat, musím být soběstačná. Být v interpretaci přesvědčivá. Proto loop station. Když něco člověk chce dělat, má to dělat. Je mnoho zajímavých žen – zpěvaček a interpretek. Já například spolupracuji se dvěma stejně soběstačnými – Lucií Redlovou a Beátou Bocek. Společně vystupujeme pod názvem MDŽ.

1. 6 Kdybyste se měla rozhodnout, zda je píseň lidová, či národní, který pojem byste zvolila a proč?

Lidová. Intuitivně. Nemám sklon k hudebnímu teoretizování. Jen je mi to slovo bližší. Já sama používám ráda slovo „tradiční hudba“.

1. 7 Ke kterým písním máte, i přesto, že se často prolínají/opakují, bližší vztah, k českým či moravským?

Logicky k těm, co jsou doma. To je na Moravě.

2 František Sušil

2. 1 Jak se dostal „Sušil“ do ruky Vám a co Vás zaujalo na jeho sbírce?

Na jakékoli sbírce písní mě jako muzikanta zajímá jediné. Že při listování a přezpívávání najednou narazím na píseň, u které se zastavím, vezmu housle do ruky a vím, že to je ona, tu chci hrát. Sušila jsem nemohla minout. A písně jím zapsané hraju...

2. 2 Písničkář Jaroslav Hutka je považován za „znovu-objevitele“ F. Sušila v 60. – 70. letech, myslíte si, že kdyby jej neuvedl do podvědomí veřejnosti on, že by se na Františka Sušila mohlo zapomenout, tak, jako je psáno, že kdyby Sušil nesesbíral moravské balady, byly by i ony zapomenuty?

Věřím, že vesmír, my, události, všechno má svůj řád a význam. Takže Sušil je určitě významný pro lidové písně a Hutka je určitě významný pro Sušila. A lidové písně.

2. 3 Byli však i další sběratelé a interpreti, mohla byste říct, kteří Vás inspirovali/inspirují nejvíce?

Mě nejvíce inspirují osobnosti, které jsem osobně potkala a potkávám. Se kterými můžu hrát a sdílet ten zázrak – společně zazpívanou a zahranou píseň. Je jich moc...

2. 4 Vybrala byste písničku inspirovanou Sušilem, která patří mezi Vaše nejoblíbenější?

To je stejné jako s těmi interprety. Je jich moc...

DOTAZNÍK Č. 3

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Jaroslav Hutka**

DATUM: dnes máme 5. září a jsme těsně před městečkem Narbonne v jižní Francii, pokusím se odpovědět na cestě do Španělska, doma bych se k tomu asi hned po návratu nedostal.

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová píseň

1. 1 Kde se ve Vás vzala myšlenka vůbec se o lidovou/národní píseň zajímat?

"Ta myšlenka nikde ve mně nebyla, já to, čemu se říkalo lidová nebo národní píseň, ze srdce nesnášel, považoval to za blbé, kýčovitě a zcela nezajímavé a taky komunistické. V padesátých letech zněly z rádia takové pseudolidové odrhovačky, komunisti navázali na obrozenecké snahy přizpůsobit vesnickou tvorbu politickým záměrům, a proto komunisti takzvaný folklor také podporovali, dokonce vytvářeli nový folklor, stejně nakonec jako obrozenci, u komunistů už tam byli i kapitalisti a socialistické traktory, podporovali nablblé taneční soubory, sám jsem v takovém musel povinně být ve škole. V mém okolí z normálních lidí ale nikdo tohle nezpíval, ani moji příbuzní na vesnici. Učili jsme se to ve škole a já tím snad i nějak pohrdal. Ale zase ne, že by mě dnes něco osvítilo a já to začal snášet. To, co bylo tehdy předváděno jako lidová píseň, a nakonec dnes taky, to nesnáším stejně jako tehdy v dětství a v pubertě a tak. Ono je jich také většina umělá a blbě stylizovaná do pseudolidového manýrismu a to bylo, a dodnes je, zcela pitomé."

1. 2 Když hledáte nové písničky/ balady, záleží Vám na různorodosti jejich obsahu? Například ve sbírce F. Sušila jsou balady z nejšířších oblastí života (narození, smrt, svatba). Necháváte výběr čistě na intuici a zaujetí?

"Tak já už dnes nehledám, v sedmdesátých letech jsem probral asi všechny existující sbírky, ale většina z nich pro mne nemá hodnotu. Jsou to stále takové pseudolidové ideologie, nebo přitroublé namyšlenosti, jako u Jindřicha Jindřicha, který nasbírané písně nejenže okamžitě upravil k obrazu svému, ale snad třetinu jich sám napsal a vytahoval se tím, že nikdo nepozná, co je lidové a co je jeho. Ani Erbenova sbírka není spolehlivá, i když je jedna z těch původních, vyšla jen krátce po Sušilově. Vybral jsem několik balad ještě z Bartošovy sbírky a pak sahal do sbírek nahodile, když to korespondovalo s tím, co jsem našel u Sušila. Ale tak na úrovni textových doplňků. Sušil je výjimečný a snad jediný, kdo nesbíral ideologicky, i když tehdejším vlastencem také byl, jenže byl nějak vzdělanecky nad věcí. Je prostě jiný, není tak přihloupě lokální. Ale musím se přiznat, že když jsem viděl jeho sbírku poprvé v roce 1968, tak jsem ji považoval za obrozenecký podvrh. Ta bohatost textů a hudby mi vůbec nepřipomínala to, co jsem jako folklor do té doby znal. Asi bych tu sbírku odložil, taky se jmenovala pro mne pitomě: Moravské národní písní, a socialistický kýčař Svolinský k tomu namaloval takovou tu tančící opentlenou cécorku. Jenže jsem potkal na ulici Mirka Horynu, kamaráda, který studoval dějiny umění se zvláštním důrazem na baroko a řekl jsem mu, že jsem zase narazil na docela mohutný obrozenecký podvrh. Odpověděl mi: "Možná celé obrození je podvod, ale Sušil je pravej," no a to jsem nepochopil. Takže v létě v roce 1969 jsem odjel k dědovi do Bohdalova, zapadlou moravskou vesnici a tam jsem se tři měsíce velmi poctivě tou sbírkou prozpívával. Na podzim už Husák začal s normalizací a já objevil moravskou Atlantidu, velkou existencialistickou a zvláště také posvátnou literaturu. To je úplně nový a pravdivý svět staré a zapomenuté Moravy, ale člověk musí jít napřed po slově a až pak po hudbě. Sušilova sbírka je vokální, Erbenova instrumentální.

1. 3 Pokud jsem dobře pochopila, snažte se posluchačům předkládat písně v co nejčistší podobě. Jaký máte názor na interprety, kteří s lidovými písněmi experimentují či je kombinují s jinými žánry (bigbeatem, rockem...), většinou v souvislosti s vývojem společnosti i hudby a snaze přiblížit se dnešnímu publiku, snad je přivést alespoň na okraj lidové, či folklorní tematiky?

"No, já nevím, co je nejčistší podoba. Vlastně ani nevíme, jak ty písně byly zpívány, nebo chápány, jen tušíme. Je to všechno věc názoru, vkusu a uměleckého či literárního vnímání, zkušenosti a vzdělání v té věci. Já se snažím zpívat písně, jak jsem je pochopil a vlastně podle lidového modelu v tom smyslu, že to zpívám ve svém "nářečí", to znamená v hovorové češtině. Některé torzovité texty jsem doplnil, nechovám se k tomu

jako etnolog, ale jako zpěvák, který ty písně chce zpívat, mít je v repertoáru, ale pokud možno co nejpravdivěji. Ano chci, aby byly pravdivé, aby to bylo "čisté", ale když už je to jednou vytaženo ze svého prostředí, ty písně měly lokální kořeny i život, tak se dá hledat jen to společné lidské, tomu nějak zůstat věrný a doufat. Zajímají mne ty příběhy, snažím se je pochopit a převyprávět, vyprávím je nebo nějakou tu posvátnou meditaci nebo jen ten teskný dojem z pomíjivosti. Slovo je pro mne první, melodie ho jen podporuje, rámuje. U většiny těch, kteří také ty lidové písně zpívají, jde o efekt, klíčovou povrchnost, i když to jakoby milují. Já hledám stopu po člověku, jeho svědectví o své existenci, obsah.

1. 4 Hudba vůbec nás dnes obklopuje ze všech stran, a to v nejrůznějších podobách (česká, zahraniční snad ve větší míře). Jak si na poli populární hudby stojí právě typická česká/moravská písnička, najde se ještě publikum, které o ni má zájem?

Musím se přiznat, že hudbu moc neposlouchám, televizi nemám a česká rádia právě pro tu povrchnost nesnáším. Takže na mne hudba padá jen v supermarketech a hospodách a to se snažím vypnout, neslyšet. A na živé koncerty vůbec chodí čím dál méně lidí, nevím, ale myslím si, že cosi jako typická česká nebo moravská píseň neexistuje. Já sám posledních osm let píšu intenzivně nové písně, tak ty moravské balady zařazuji velmi málo, prostě na tohle neumím odpovědět.

1. 5 Je znatelný rozdíl mezi publikem na vesnici či ve městě, nebo mezi Moravany a Čechy?

Rozdíl mezi Moravany a Čechy dnes v publiku nevidím, ale je rozdíl hrát na vesnici a malých městech a velkých městech. Ve velkých městech se hraje málo nebo vůbec. Ale možná je to dáno velkoměstskou nepozorností. Lidé jsou více vystaveni ataku reklamy, takže plakáty ani nevidí, zareagují jen při masivní reklamě. A ta stojí peníze, na který ten můj žánr nemá. Na vesnicích a městečkách si události spíše všimnou a často přijde celá vesnice, jde o událost, chtějí být u toho.

1. 6 Pokud chybí ono původní „prozpěvování si“, může to být i tím, že současné hudbě leckdy posluchači nerozumí a lidové texty považují za nemoderní, nebo staré?

To je také problematické. Už Sušil si ztěžoval u těch posvátných písní, že je nacházel jen za svého mládí a že po roce 1948 už tyto písně nikdo nezpívá. Doby se převalují, kolektivní vědomí se mění, dnes život není tak naléhavý, aby člověk něco hledal, vše se

dá odložit a celý svět je přístupný a lidová píseň je zprofanovaná a kolektivní vědomí, z kterého ta vesnická tvorba vycházela, začíná být dnes poněkud globální, kde každý žánr je menšinový, kromě tupé komerce, která přežívá průmyslově, to znamená díky velkým investicím a to je o ničem. Jsou to smradlavé vody bez pohybu, které ale nesou peníze. Občas někde zaslechnu hloupý hit z mého mládí tak trochu převlečený do nového kabátu, česká mediální scéna je strašná a jak to vypadá na malých svobodných scénách ani moc nevíme, ty bojují o přežití. A také tehdy většina obyvatel žila na vesnicích, věděli o sobě. Dnes je to naopak. Město neumí být kolektivní.

1. 7 Které písně jsou Vám bližší, české nebo moravské?

Jsem sice z Moravy, ale dnes se o nějakém rozdílu nedá mluvit. Takže je lépe mluvit o tom, co bylo vlastně nasbírané a jak to bylo nasbírané. Možná byla Morava v 19. století bohatší, také se dá říct zaostalejší, Čechy už "komerčnější", tedy pokrokovější a tím pádem chudší, lidová píseň už byla hodně ovlivněna oficiální hudbou. Sušil někde ironicky píše, že písně, které má pan Erben ve sbírce, na Moravě také slyšel, ale nesbíral, protože je už nasbíral pan Erben. Z toho chápu, že Sušil měl zájem opravdu o ty písně s lokálním kořenem a ty co už prolétaly všude jako takové "nadsárodní" hity, nesbíral, jako nesbíral kramářské písně. Erbenem jsem se tak nezabýval, takže nevím, jaký vlastně měl ke sbírání přístup, mně ta jeho sbírka zklamala svou prázdnotou, ale jestli to opravdu odpovídá tomu, co lidé skutečně zpívali, nevím. Guberniální sbírka je rozsáhlá a nejstarší ze všech a co se Moravy týká, nenašel by v ní člověk jediný náznak toho, co za pár let Sušil najde. Ta sbírka vznikla úředním příkazem a podle toho vypadá. Zdá se, že sbírka vždy odpovídá schopnosti a umění sběratele. Jsou náznaky, že možná nějakou dobu před 19. stoletím byla v Čechách v písních podobná situace jako na Moravě, ale jsou to jen náznaky. Zájem o vesnickou píseň se objevuje až koncem 18. století, přichází k nám z Německa, a co se zpívalo před tím po vesnicích, se neví, o to se nikdy nikdo nezajímal. Takže poctivá odpověď je, že mě oslovily písně, které jsem našel v Sušilově sbírce, eventuelně v Bartošově, Erbenova sbírka mě nezaujala, až na píseň Vandrovali hudci, ale k tomu sám Erben poznamenává, že ji převzal.

1. 8 Jsou také vedeny dohady o tom, zda se jedná o písně lidové, či národní, který pojem upřednostňujete a proč?

Já bych pojem lidové i národní zrušil. To jsou ideologická označení. Já bych tomu říkal vesnické písně.

2 František Sušil

2. 1 František Sušil = moravská lidová píseň, aneb bez Sušila by byla moravská píseň nejspíš zapomenuta. Považujete F. Sušila za nejvýraznější postavu v oblasti sběratelství písní?

Ano, to považuji. Byl skvělý sluchač a všechny melodie nasbíral sám, je jich kolem dvou tisíc tří set a nedbal na hudební pravidla, jak byla nastavena v 19. století. Takže jeho zápisy jsou nejbližší pravdě, jsou nejspíš téměř úplně oproštěna od dobového vkusu. Některé melodie zapsal i přes to, že v nich nebyla nalezena žádná stupnice. Úlehla sice na jeho zápisy remcá, ale on byl zase přílišný fundamentalista a s jeho přístupem by nebylo možné vytvořit tak monumentální sbírku. A hlavní ale je, že se nebál slova. Zapisoval i příběhy, které by jiní nezapsali nebo by jim je lidé nezapívali. Uměl to z lidí vytáhnout, zkoušel zpěváky z mnoha textů, často to možná lovili z hloubky paměti a zapomnění. Sbíral cílevědomě téměř čtyřicet let. Byl kněz, měl k dispozici fary, kam si ty lidi zval, faráři mu pomohli s přehledem, kdo ve vesnici zpívá, on se na místa vracel a vyptával se znovu, chodil v létě, přes zimu to zpracovával, je to ta nejmonumentálnější a nejpravdivější sbírka, kterou máme. Ovšem nacionalistům se nehodila do krámu, protože písně "nevyjadřovali dějiny národa". A bylo tam příliš existencionálních témat, to vlastenci také neměli rádi. A měl odvalu. Třeba v těch posvátných písní zapisoval i ty zlidovělé protestantské písně. Olomoucký arcibiskup zase urgoval u kněží, ať se snaží tyto písně vymýtit, protože když nevznikly v lůně církve, tak nejsou pravé a nemají nárok na existenci. Tu citaci bych asi ještě někde našel.

2. 2 V nejednom článku Vás nazývají „kmotrem Sušilovo písní“, jistě jste jeho sbírku a jeho práci uvedl do podvědomí nejednoho posluchače, a předpokládám, že jste jej „doporučil“ i dalším hudebníkům. Máte ve svém okruhu písničkáře, interprety, nebo kohokoli, kdo by pracoval se Sušilovo sbírkou podobně jako vy?

Nevím o tom.

DOTAZNÍK Č. 4

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Jaroslav Krček** (Musica Bohemica)

DATUM: 8. 8. 2014

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová píseň

1. 1 Hudbě se věnujete již řadu let, folklorní tematice od dob studijních, co Vás zaujalo a vedlo právě k tomuto odvětví?

Odkaz lidového umění je základem kultury každého národa. Je to svobodné, umělecké vyjádření všeho, co člověk žije, co cítí a co koná. A je to vyjádření přirozené, upřímné a čisté. Tím je pro mne stálou studnicí poznání a věčné inspirace.

1. 2 Jste zakladatelem a členem sdružení Musica Bohemica, kde zpracováváte ve velké míře lidové písně. Dokonce pořádáte „Výchovné koncerty“ pro děti a mládež. Jak se staví publikum k lidové/národní písni dnes? Nacházejí si k ní cestu spíše generace starší, nebo i děti.

Pro starší je to vzpomínka, ale také hodnota, a pro děti aktivní činnost a to za předpokladu, že jim to předkládáme ve formě přijatelné, že je umíme vtáhnout do hravosti a radosti. Mám zkušenost, že děti umí lidovou tvorbu milovat.

1. 3 Jiní hudební interpreti pracující se sbírkami lidových písní často kombinují tradiční písně s jinými žánry (bigbeat, folk-rock...). Jistě jde o otázku názoru, kdy někteří to považují za správné v souvislost s dobou (i píseň má svůj vývoj), jiní to odmítají a upřednostňují co nejčistší podobu balad. Jak nahlížíte na prolínání žánrů Vy?

Tím, že se lidové předlohy ve zpracování (v úpravách) dostávají do žánrů spotřební hudby nebo jazzu, nebo je hrají módní soubory, se z nich vytrácí charakter národa,

kraje, ztrácí se originalita, v jistém smyslu exotičnost, stává se z nich mnohdy jen hudba kosmopolitní. Prostě – při poslechu už se nedá poznat, je-li to píseň či tanec z Moravy či ze Španělska. Je to jen zneužití. Považuji to za chybu.

1. 4 V Musice Bohemice pracujete a hrajete s nejrůznějšími nástroji, mezi nimiž je také cimbál, jak to bylo s přidružením cimbálu k lidové muzice? Dnes se zdá, že k ní patří stejně jako housle, ale v Čechách se objevil mnohem později, pokud se nemýlím?

V Čechách se používal cymbál malý a to dost možná dříve než začala Morava používat cymbál velký, který přišel z Maďarska (promiňte, že jej píši s tvrdým y – to je asi díky těm Maďarům). Takže v Čechách se tento malý cimbál (jsem to opravil) používal především melodicky. V souboru Musica Bohemica jej můžete (v nahrávkách) často slyšet.

1. 5 Vedou se spekulace o termínu píseň – lidová, či národní, který pojem upřednostňujete vy a proč?

Jsem pro lidová. Národní může být i hudba umělá.

1. 6 Ke kterým písňím máte, i přesto, že se často prolínají/opakují, bližší vztah, k českým či moravským?

Jsem sice Čech (Jihočech) avšak mám rád obojí. Jsem dokonce milovníkem a obdivovatelem lidových projevů a výtvorů celé planety.

2 František Sušil

2. 1 Jak jste se dostal přímo k „Sušilovi“? Když se zabýváte folklorem, jistě máte přehled i o dalších sběratelích. Mnohde jsem se však dočetla, že „moravská lidová píseň = František Sušil“, což je možná příliš striktně řečeno, ale opravdu je považován za předního představitele sběratelů na Moravě?

Ano to je. U nás v Čechách je to Karel Jaromír Erben a celá řada dalších (K. Weis, Čeněk Holas aj.).

2. 2 Písničkář Jaroslav Hutka je považován za „znovu-objevitele“ F. Sušila v 60. – 70. letech. Myslíte si, že kdyby jej neuvedl do podvědomí veřejnosti on, že by se o Sušilovi dodnes nevědělo, podobně jako kdyby František Sušil nesesbíral moravské balady, byly by také ony zapomenuty?

No – o Sušilovi se mezi hudebníky vědělo i o jeho kvalitní sbírce. Když jsem chodil na konzervatoř tak nám ji už jako vedlejší moravského folkloru prezentoval na hodinách kompozice prof. M. Kabeláč a to byl Hutka ještě v kolíbce. Ale Hutka je šikovně prezentoval tím, že nic neupravoval. Dal těm baladám vlastně původní formu, neboť je jen zpíval s jednoduchým kytarovým doprovodem a tak způsobil, že jediná složka, která se měnila, byl text. Měl jsem ty jeho koncerty rád.

Jaroslav Krček

DOTAZNÍK Č. 5

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Petr Lutka**

DATUM: 24. 9. 2014

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová píseň

1. 1 Jak jste se k lidové písni dostal? Pracovat s hudbou jste začal v bigbeatové kapele a jako písničkář až od 70. let. Co vás k folklorní tematice vedlo?

Zcela přirozeně – narodil jsem se v Lipníku nad Bečvou, tj. v Moravské bráně, kudy se prochází z Hané na Valachy. V Lipníku samém se – aspoň za mého života v něm od 50. do 60. let – folklor nepěstoval, neprovozoval, ale své nezadatelné místo v srdcích lidí tam zcela jistě měl. Často a rádi jsme zpívali – doma, při práci, o prázdninách, dovolených, které jsme často trávili na Beskydách... Přezpívali jsme mnohokrát všechny písničky, které jsme znali a uměli nazpaměť. „Nasávali“ jsme z nich tu nevyčerpatelnou krásu a hloubku, kterou obsahují. Folkoví písničkáři mají, myslím, k folkloru, mnohem blíže než třeba rockoví muzikanti. I když i mezi nimi je řada těch, které to k folklorní tematice také přivedlo – napadá mě třeba Vlád'a Mišík, Olin Nejezchleba a z jiných žánrů třeba Vlád'a Merta, Ondra Havelka nebo Břet'a Rychlík, které celoživotně nadchl a inspiroval hornácký folklor. Mně k zájmu o něj přivedl nejvíc Jarda Hutka, když začal na začátku 70. let hrát písně ze Sušilovy sbírky.

1. 2 Jak pracujete s lidovými písněmi vy? Když se inspirujete českou/moravskou lidovou muzikou, snažíte se zachovat co nejvíce původní verzi nebo převezmete třeba jen text nebo melodii?

Při Vaší otázce mi na mysli vytanuly dva všeobecně lidské pojmy – láska a úcta. Když je vztahuji k národní písni, uvědomuji si, že jeden se neobejde bez druhého. Když máme obojí, můžeme se někdy odvážit i věcí, o kterých se zmiňujete: lidový text zhudebnit

jinou melodií, než kterou nám nabízejí zpěvníky a tradice. Otextovat známou lidovou melodii novým textem mi už ale nepřipadá stejně „snadné“ jako už ta zmíněná nová melodie na text lidové písně. Proč? Známa melodie automaticky evokuje původní všeobecně známý text, který k ní patří. A těžko vymyslet něco stejně působivého a přitom námětem úplně jiného!

Skladatel Bohuslav Martinů, když odcházel z rodné vlasti do Francie, měl mezi věcmi, které si z domova vezl, dvě pro něj veledůležité knihy – Bibli a Sušilovu sbírku moravských národních písní. A právě z té druhé ve své nové životní a tvůrčí etapě bohatě a požehnaně čerpal – zhudebnil znovu mnoho textů, které v této sbírce našel či „objevil“ a napsal nové texty, libreta na melodie, které ho ve stejné sbírce okouzly, třebaže je složili hudebně nevzdělaní, anonymní a prostí lidé z moravského venkova. A tento intenzivní „zásah“ lidových a národních písní zažil mnohý z nejvýznamnějších skladatelů naší národní vážné hudby. A nejvíce asi Leoš Janáček. Ale zdaleka nejen on...

Když hraji moravské a české národní a lidové písně, dávám se inspirovat duchem, který do nich „vtiskli“ jejich anonymní tvůrci. Výše zmiňovaná „úcta“ mi „přikazuje“ hrát každou píseň tak, jak si představuji, že by si jejich autor přál, aby se hrála a zpívala. A zde k tomu přistupuje i „cit“, který vzniká a roste oním „společným vlastnictvím“ tohoto bohatství. A to je nemalá „věc“, která se nedá „polapit“ ani jinak přivlastnit. Rozvíjí se v životě každého, kdo má rád lidovou hudební tvorbu, kdo ji umí vybírat, kultivovat, udržovat – tradovat správným způsobem – předávat ji dál neporušenou, ne svévolně pozměňovanou, „vylepšovanou“ apod. Na druhou stranu to ale vůbec nemusí znamenat, že původní verze je nedotknutelná. Lidé, kteří tyto písně zpívali a hráli, často je také s úctou, láskou a vkusem „ohlazovali“, jako se ohlazuje oblázek v řece, až je krásně hladký, oblý a dokonalý na pohled i na omak. Proto tolik krásných a inspirativních verzí, u kterých se se jen málokdy dá říct: Tahle je lepší, tato je horší...

1. 3 Spousta hudebních skupin/interpretů, kteří pracují s lidovou písní, ji kombinují s jinými žánry (folk-rock, bigbeat...). Specifické jsou také cimbálové muziky (cimbál se ve spojitosti s lidovou písní začal objevovat později, než vznikla). Jak nahlížíte na prolínání žánrů a podobné experimenty s národní písní?

Chce to všechno svůj čas, vývoj a vzájemné „zažití“. Nelze to šmahem všechno odmítat. Já např. dost nerad např. poslouchám z You-tube ukázky ze společných koncertů Čechomoru s Horňáckou cimbálovou muzikou Martina Hrbáče. Nepopírám

ale, že jakýsi svůj půvab a význam to může mít. Nemyslím tím jen prvoplánově oboustrannou „osvětu“ příznivců těchto souborů nebo žánrů, jako spíš že to tam mezi nimi občas také velmi pěkně „zajiskří“. Osobně se mi velmi líbí syntéza lidové keltské hudby s rockem v podání bretaňského hudebníka na keltskou harfu a zpěváka Alana Stivella.

Zcela zvláštní kapitolou těchto fúzí je interpretace lidových a národních písní folkovými písničkáři či skupinami. Kdo z písničkářů si nezkusil někdy zahrát aspoň některou z nich? Jakýsi čestný primát bezesporu náleží Jaroslavu Hutkovi, milému „věrozvěstu“ tohoto žánru do prostředí městského folku v naší zemi. Nebyl zdaleka první ani jediný a není ani poslední, ale troufám si říct, že jeho podíl na tomto poli je zcela zásadní a přinesl už velmi hojnou úrodu. Často i sami lidé z folkloru žasli, jaké poklady se skrývají v Sušilově sbírce (ale nejen v ní!), o kterých často neměli ani tušení, že tam jsou ukryty. Folklor se výrazně projevil i ve vlastní tvorbě řady písničkářských osobností a mezi nimi zcela zvláště u Dagmar Voňkové-Andrtové. Nedá se tu mluvit o nějaké návaznosti, a vůbec už ne o přímé, ale spíš o intenzivní inspiraci, která je v její tvorbě hned na první poslech patrná.

Slovenský folklor už desítky let umělecky přesvědčivě transformuje do folkového žánru Zuzana Homolová.

Jihočeský folklor přibližovali písničkářskému obecenstvu od začátku své kariéry koncem 60. let jihočeští Minnesengři. Mohli bychom jmenovat řadu dalších interpretů, kteří stylizovaný folklor dlouhodobě nabízejí v rámci svého mnohem širšího repertoárového záběru – jako např. v současnosti již nevystupující skupina Skiffle Kontra nebo do dneška vystupující slavný Spirituál kvintet. A „z druhé strany“ je tu např. Hradišťan Jury Pavlici, který se prostřednictvím intenzivní autorské tvorby nemálo přiblížil nejen k břehům folkovému žánru, ale mnohdy zabrousil až do bezprostřední blízkosti hlavního proudu populární hudby, aniž by ale sebemeně ztrácel svoji osobitost a vysokou uměleckou úroveň.

1. 4 Jak si ve světě, přeplněném nepřeborným množstvím muziky, stojí lidová hudba, má ještě budoucnost? Které publikum o ni jeví největší zájem a od koho máte nejvřelejší odezvu? Jedná se o starší generace nebo si cestu k „národním pokladům“ najdou i děti a dospívající?

Lidová hudba, ať si už přiznáme nebo ne, to jsou kořeny naší kultury, její vnitřní zdroje. Když kořeny usychají nebo zahnívají v zemi, projevuje se to zřetelně i na její koruně. Nic ji nenahradí v její inspirativní roli, v její „neomylnosti“ (proč si nepomoci tímto teologickým pojmem?) - s kterou dokáže vyjádřit téma, na kterém si mnozí z autorů nejednou „vylámali všechny zuby“ - láska, poctivost, čistota, pravdivost, upřímnost, pokora...

Ona klade vysoké nároky na toho, kdo by se chtěl stát součástí jejího „proudu“ - a pohříchu se jejími nejvýznamnějšími členy stávají ti nejméně známí, anonymní, často přehlížení, jedni z nás... Jsou všelijaké nápodoby, „ohlasy“, „ozvuky“ lidových písní. Většinou se hned pozná, které jsou „umělé“, že jsou „jen“ „podobné“ „originálům“. Komu se podařilo „vloupat“ do tohoto „hájemství“ lidové hudby, před tím „klobouk dolů“! Ten dokázal „zapřít sám sebe“, a díky tomu jeho „příspěvek“ přešel napohled zcela anonymně, nepovšimnutě do pokladnice lidové kultury...

1. 5 Vedou se spekulace o tom, zda je píseň lidová, či národní. Který pojem upřednostňujete vy a proč?

Osobně je chápu jako synonyma. Ale přece – někdy se říká, že určitá píseň „zlidověla“ - např. že zlidověl Anděl Karla Kryla. Ale stane se taková píseň svým „zlidověním“ lidovou nebo národní písní? I když ji zná a zpívá celý národ? Sotva. Čím se liší mnoho bezesporu krásných a všeobecně oblíbených písní od písní lidových? Řekl bych, že lidová píseň oslovuje každého svou univerzálností - „dostupností“ svého obsahu mladému i starému člověku, vzdělanému i zcela prostému svojí „nesmrtelností“. Ale kde se v nich bere tato „nesmrtelnost“? To ví jen Ten, který dává inspiraci. A díky Němu to tuší i autor písně – že vznikla spontánně, „shůry“, „z čistého srdce“, bez spekulací, darem, zdarma, milostí... Kdo z nás to dokáže? Není to v naší moci. Ale co je „nemožné u lidí, je u Boha možné.“ (Lk 18,27) A přece „oni“ (tj. autoři těchto písní) bylo jedni z nás, byli (a jsou) nám často až k nepoznání podobní. Nechci je – tyto národní a lidové písně – sebeméně nějak „zbožšťovat“, nechci tvrdit, že jsou všechny inspirované „shůry“. To jistě ne. Mnohé jsou – nejen svým námětem - až příliš pozemské, nejednou dokonce schvalují a doporučují i to, co Desatero výslovně zakazuje...

1. 6 Ke kterým písním máte, i přesto, že se často prolínají/opakují, bližší vztah, k českým či moravským?

Mé srdce („Čechomora“ - maminka bylo od Náchoda a tatínek z Brna, pak se příslušníci našich rodin přestěhovali do Lipníka nad Bečvou, kde jsem se narodil a prožil své mládí) tíhne spíše k písním moravským, ale čím déle jsem v Čechách (už je to minimálně 2/3 mého života), tím více vnímám a oceňuji krásu a svéráz českých lidových písní. Zvláště ty jihočeské s dudami mám už delší přinejmenším stejně rád jako ty moravské s cimbálem.

2 František Sušil

2. 1 Jak se dostal „Sušil“ do ruky vám? On sám byl knězem, našel jste si k němu cestu přes náboženství nebo přes Moravské národní písně?

Tak i tak: díky Jaroslavu Hutkovi jsem si obstaral tuto objemnou sbírku v antikvariátu, stála tenkrát pouhých 100,- Kč, a zakrátko z ní začal také hrát řadu písní. Některou jsem veřejně uvedl dokonce i o nějaký měsíc či rok dříve, než ji později zpopularizoval Jarda (třeba Hádala se duše s tělem). Já ji zahrál párkrát jednorázově, ale pak jsem ji odložil, kdežto Jaroslav, když ji objevil, hrál ji pravidelně, až postupně zcela zlidověla. A taky jsem neuměl tak rozezpívat publikum, jak to dovedl a dodnes umí on.

A z druhé strany, i když jsem byl v té době ještě nevěřící (bylo mi kolem 20 let, věřit jsem začal naplno až někdy kolem svých 30 let), je zvláštní, že nejvíce mě z této sbírky oslovovaly právě duchovně laděné písně, které jsou obsaženy hlavně v první části sbírky pod názvem Posvátné s podkapitolou Legendy. Hutka hrál také nemálo písní z této části, ale velkou řadu dalších na jiná témata tam hojně obsažená, a to ponejvíce tragická - nešťastná láska, zabití, žárlivost apod. Podobnou orientaci ve výběru témat je možné zaznamenat i u již zmiňovaných Zuzaně Homolové a Dáše Voňkové.

2. 2 Písničkář Jaroslav Hutka je považován za „znovu-objevitele“ F. Sušila v 60. – 70. letech. Myslíte si, že kdyby jej neuvedl do podvědomí veřejnosti on, že by se o Sušilovi dodnes nevědělo, podobně, jako kdyby Sušil nesepsal moravské balady, byly by i ony zapomenuty?

Těžko říct. Známý byl a nejen folkloristům. Správně se říká, že tohleto „co kdyby“ vlastně neexistuje. Sušilova sbírka byla vydána vícekrát, před revolucí naposledy v 50. letech (4. vydání). Tzn. byla známá a k dispozici všem zájemcům. Probudit však o ni zájem, to se podařilo v netušeném rozsahu právě Jaroslavu Hutkovi. A jeho k myšlence hrát při kytarě písničky z této sbírky zase přivedla jeho žena Zorka Růžová, když doma

v duchu či hlasitě lamentoval, že začátkem 70. let mu husákovská cenzura zakazuje hrát veřejně mnohé z jeho nejlepších vlastních písní.

A tohle byla trefa do černého! A protože „odvážnému štěstí přeje“ - podařilo se v té době něco zdánlivě nemožného: díky tomu, že se jednalo o národní písně, národní dědictví, vyšly mu v Supraphonu dvě LP s těmito moravskými národními písněmi: „Stůj, břízo zelená“ a „Vandrovali hudci“. Živý záznam z koncertů, kde s Jardou jednohlasně zpívá tyto písně celý sál, jako by je odjakživa znal! V temném a dusném pološeru 70. let tyto písně zazářily jako zjevení - projasnily temnotu, „provětraly“ nedýchatelné duchovní a kulturní klima té doby a probudily hluboko dřímající sebevědomí všech, kteří se nehodlali smířit s pasivní rezistencí...

Tyto ryzí, hluboké, moudré a čisté písničky složili naši předkové, to je ti, z kterých pocházíme, kterým jsme podobní, a také oni byli podobní nám. Asi těžko mohli tušit, že jednou se zase díky těmto písním navzájem propojíme „zde na zemi“, ještě dřív než se setkáme, jak doufáme „tam v nebi“, abychom si společně uvědomili, že jsme „stejně krve“ a že nás svou krví už zde na zemi sjednotil svou obětí z lásky k nám Ten, který sám je Láska, Cesta, Pravda a Život. Tedy všechno to podstatné, co je obsahem, i když často jen neúplným nebo nedokonalým, někdy jen tak „mezi řádky“, každé lidové a národní písně.

DOTAZNÍK Č. 6

UNIVERZITA: JU v Českých Budějovicích

FAKULTA: Pedagogická fakulta

AUTOR: Petra Němečková

RESPONDENT: **Michal Milták** (Strážnická cimbálová muzika)

DATUM: 14. 10. 2014

TÉMA: Moravské národní písně ze sbírky Františka Sušila a jejich uchopení současnými hudebními interprety.

1 Lidová píseň

1. 1 Jak jste se k lidové/národní písni dostal? Je to na Strážnicku tradice (Vladimír Úlehla napsal o strážnické písni publikaci Živá píseň)?

V době mých hudebních začátků to byl pro mě především fascinující projev s čitelným rukopisem primášů a jejich muzik (Volavý, Staněk, Kobzík, Petrů, Kubík, Petrucha a další), se kterými jsem měl možnost si zahrát. Tito mě otevřeli zcela nové dimenze vnímání lidové písně a vtáhli mě hodně hluboko do jejích útrob. Dávám za pravdu profesorovi Úlehlovi s tradicemi, o kterých píše, i když dnes se již vnímání, prožitky a interpretace dostávají do jiných rovin.

1. 2 V cimbálové muzice je, předpokládám, ústředním nástrojem cimbál. Jak to bylo s jeho přiřazením k lidové písni? Dnes se zdá, že k ní patří stejně, jako například housle, ale v Čechách se objevil mnohem později, pokud se nemýlím?

O historii cimbálu a jeho úloze v cimbálové muzice by chtělo zcela určitě vést delší diskuzi. Nicméně je to zase na názoru a cítění muzikantů. Ten kdo vnímá nejhodnotnější období zapsané lidové písně, dá zapravdu hudeckému základu projevu muziky s cimbálem jako doprovodným barevně zajímavým nástrojem. Ten kdo vnímá lidovou píseň bez pohledu na její vývoj a s tím související hodnoty jako přítomnou konstantu, přiřadí pak obsazení i zvuku muziky odpovídající hodnoty...

1. 3 Jiní hudební interpreti pracující se sbírkami lidových písní často kombinují tradiční písně s jinými žánry (bigbeat, folk-rock...). Jistě jde o otázku názoru, když to někteří považují za správné v souvislost s dobou (i píseň má svůj vývoj),

jiní to odmítají a upřednostňují co nejčistší podobu balad. Jak nahlížíte na prolínání žánrů Vy?

Každopádně jsem o poznávání a interpretaci i jiných žánrů (ono to tak bylo i v minulosti s hudeckou muzikou hrála současná pop music – plechy, štrajchy, harmoniky s kuplety atd. a tyto se navzájem ovlivňovaly). Pokud jsem však někde pevně ukotven a něco skutečně cítím a mám to rád, pak klidně mohu hrát i jiné žánry a přitom se vracet zpět a to své pravé obohacovat. Toto téma je jistě ještě na daleko širší diskuzi...

1. 4 Jak si dnes ve světě přeplněném nepřeborným množstvím muziky stojí lidová hudba, má ještě budoucnost? Případně jaké publikum navštěvuje takto zaměřené koncerty. Jde spíše o starší generace nebo si k typicky českým (folklorem propleteným, nebo alespoň zasaženým) písničkám (koledám, zpívánkám) nacházejí cestu i děti a dospívající?

O budoucnost lidové písně i hudby se neobávám, protože je stále dost lidí (všech generací), kteří si uvědomují, že jsou to naše kulturní kořeny a věřím, že právě v současné době, kdy se na nás hrne spousta i nekvalitní muziky bude naše společnost lidovou píseň stále více oceňovat...

1. 5 Vedou se spekulace o tom, zda je píseň lidová či národní, který pojem upřednostňujete vy a proč?

Určitě „lidová“ pokud se jedná o píseň lidovou, pokud zahrneme do celku i jiné typy písní pak to vnímám jako národní repertoár...

2 František Sušil

2. 1 Jak se Vám sbírka od F. Sušila dostala do ruky? Často je považován za předního představitele sběratelství na Moravě, vy sami pracujete navíc i s písněmi, které jste „vlastnoručně“ sesbírali – jste inspirováni právě Sušilem a máte k němu díky sbírání bližší vztah nebo lepší pochopení?

Františka Sušila jsem sehnal v době svých začátků, kdy jsem chtěl vtisknout tehdejší kapele Písečan specifický projev a repertoár (cca 1974-5). Tehdy s ním pracovalo málo muzik.

Vzhledem k tomu, že v zápisech FS je o původním projevu – charakteristice písně málo informací, měl jsem za vzor spíše profesora Úlehlu. Z jeho zápisů se dá poměrně snadno zahrát původní interpretace...

2. 2 Písničkář Jaroslav Hutka je považován za „znovu-objevitele“ F. Sušila v 60. – 70. letech. Myslíte si, že kdyby jej neuvedl do podvědomí veřejnosti, že by se o Sušilovi dodnes „nevědělo“? Nebo jeho činnost byla jen výraznější než u jiných interpretů? Leckde se také píše, že nebýt Hutky, nevědělo by se o Sušilovi a nebýt Sušila, nevědělo by se o moravských baladách.

Domnívám se, že uvedený názor je dost odtržený od dění na Moravě – v 80. letech minulého století s ním pracovalo hodně kapel (např. Čechovci na něm mají postaveno LP – Muzicírování ve stodole..... /...

Příloha č. 2

ČECHOMOR – PUTOVALI HUDCI

Putovali hudci, tři krásní mládenci

Putovali spolem

Uhlédli tam dřevo, dřevo javorové,

Na húsličky dobré

Dřevo porúbáme, huslí naděláme,

Troje husle hlasné

Poprvé zařali, dřevo se zachvělo,

Dřevo zesinalo

Podruhé zařali, dřevo se zachvělo,

Dřevo promluvilo.

REF: Nerúbejte hudci, vy krásní mládenci,

Nejsu já jen dřevo,

Nerúbejte hudci, vy krásní mládenci,

Já jsem krev a tělo.

Potřetí zařali, dřevo se zachvělo,

A zas promluvilo

Máti mě zaklela, já s milým seděla,

Na zlé nemyslela

Kletba z úst vyletí, co proklíná děti,

ó nešťastná Máti

Ostaň dcero ostaň, javorem vysokým,

S lístečkem širokým.

REF: 2X

HANA A PETR ULRYCHOVI (JAVORY) – PUTOVALI HUDCI

Putovali hudci

Putovali hudci

Dva švarní mládenci

Dva švarní mládenci

Ej putovali polem

Ej putovali polem

Rozmlúvali spolem

Ej rozmlúvali spolem

Putovali horú

Putovali horú

Horú javorovú

Horú javorovú

Ej zahlédli tam drevo

Ej zahlédli tam drevo

Drevo javorové

Ej na husličky dobré

Ej pojd' me ho utníme

Ej pojd' mě ho utníme

Huslí naděláme

Ej huslí naděláme

Ponajprv zaťáli

Ponajprv zaťáli

Drevo zesinálo

Drevo zesinálo

Potretí zaťáli

Potretí zaťali

Drevo promluvilo

Drevo promluvilo

JÁ PÍSNIČKA 2 – EJ, VANDROVALI HUDCI

Ej, vandrovali hudci, ej vandrovali hudci,
dvá švarní mládenci, ej, dvá švarní mládenci.

Ej, vandrovali horú, ej, vandrovali horú,
horú javorovú, ej, horú javorovú.

Ej, uhlédli tam drevo, ej, uhlédli tam drevo,
drevo javorové, ej, na husličky dobré.

Ej, podmě, ho utnime, ej, podme, ho utnime,
huslí naděláme, ej, huslí naděláme.

Ej, ponajprv zažali, ej, ponajprv zaťali,
drevo zesinalo, ej, drevo zesinalo.

Ej, potretí zaťali, ej, potretí zaťali,
drevo promlúvilo, ej, drevo promlúvilo.

JAROSLAV HUTKA – VANDROVALI HUDCI

Vandrovali hudci, dva pěkní mládenci
Řek jeden druhému, bratr bratru svému
Slyšíš, milý bratře, znám já dřevo krásné
Dřevo javorové, na housličky dobré
Dřevo podetněme, houslí nadělejme
Houslí mě a tobě, ať zahrajem sobě
Když ponejprv ťali, dřevo zavzdychalo

Když podruhé ťali, krvička prýštila
Když potřetí ťali, dřevo promluvilo
Nesekejte, hudci, vy pěkní mládenci
Vždyť já nejsem dřevo, já jsem krev a tělo
Jsem pěkná děvečka tu z toho městečka
Matka mě zaklela když jsem vodu brala
Když jsem vodu brala a s milým postála
Jděte, hudci, jděte, mé matce zahrejte
Zahrejte u dveří o té její dceři
Hudci počnou hráti, matička plakati
Nehrejte mně, hudci, vy pěkní mládenci
Nic vy mi nehrajte, v srdce nebodejte
Dosti já hoře mám když své dcery nemám
Vandrovali hudci, dva pěkní mládenci

VLASTA REDL (AG FLEK)/VLADIMÍR PAVLICA (HRADIŠŤAN)

Vandrovali hudci
Vandrovali hudci
Tré švarní mládenci
Vandrovali polem
Vandrovali polem
Rozmlúvali spolem
Uhlédli tam drevo
Drevo javorové
Na husličky dobré
Pod'me my ho s'ati
Pod'me my ho s'ati
Huslí nadělati

Poprvé zařali

Drevo zesinalo

Podruhé zařali

Drevo zaplakalo

Potřetí zařali

Drevo promluvilo

Nejsem já to drevo

Nejsem já to drevo

Jsem já krev a tělo

Vandrovali hudci

Vandrovali hudci